

MEHMED MUJEZINOVIĆ

EPIGRAFIKA I KALIGRAFIJA PJESNIKA MEHMEDA MEJLIJE

U Bosni i Hercegovini sačuvao se velik broj epigrafskih spomenika na turskom, arapskom i perziskom jeziku. Važnost ovoga materijala za nauku i kod nas je davno istaknuta. Ti su spomenici od prvorazrednog značaja za proučavanje vremena i prilika u kojima su oni nastali i ujedno su najvažniji izvori za proučavanje raznih turskih ustanova u našim zemljama.

Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture Narodne republike Bosne i Hercegovine, imajući u vidu značaj i važnost ovih spomenika, pristupio je sistematskom radu na njihovom prikupljanju i proučavanju. Na taj način će se sačuvati ovi, za našu istoriju važni dokumenti.

U toku rada na prikupljanju turskih epigrafskih spomenika naišao sam na terenu na izvještaj broj natpisa u pjesmi na turskom jeziku, koje je spjevao sarajevski pjesnik Mejlija. Ovi su natpisi privukli na sebe moju pažnju, jer su oni, kako ćemo to i kasnije vidjeti, s epigrafskog gledišta neobično uspjeti.

Mejlija je u svoje vrijeme (XVIII vijek), a prema ocjeni njegova savremenika, sarajevskog

kroničara Mula Mustafe Bašeskije, slovio kao najbolji pjesnik, »kojem u čitavoj Bosni nije bilo ravnog«. O njemu kao pjesniku dali su nam neke podatke S. Kemura, dr. S. Bašagić i H. Mehmed Handžić.¹ Međutim, o Mejliji kao epigrafičaru nije dosada ništa posebno napisano, a zapravo je epigrafika glavno težište rada ovoga pjesnika, jer je on na tom polju duhovnog izživljavanja dao dosta dobre rezultate. Zato je Mejlija kao epigrafičar nedovoljno poznat našoj historiografiji. Mejlija je za našu kulturnu istoriju vrijedan i kao kaligraf, ali ni s te strane o njemu nije gotovo ništa napisano.

Zato ću ovdje, na osnovu dosada prikupljenog materijala, pokušati da prikazem Mejliju kao epigrafičara i kaligrafa, ali se prethodno moram osvrnuti na dosada objavljene podatke o njegovom životu, jer su neki od tih podataka pogrešni i nepotpuni.

Ovaj rad sam podijelio na tri dijela: 1 Biografski podaci o Mejliji, 2 Mejlijina epigrafika i 3 Kaligrafski radovi Mejlije.

I. BIOGRAFSKI PODACI O MEJLIJI

Mejlijino puno ime je *Derviš Mehmed (Muhammed) Mejli el-Kurani*. Izraz *Kurani* imao bi da označuje njegovo porodično ime, a riječ *derviš* u ovom slučaju pokazuje pripadnost derviškom redu. *Mejli* je pseudonim našeg pjesnika. Obrazovani ljudi, a osobito pjesnici u Turskoj i Perziji

običavali su sebi uzimati pseudonim (mahlas) po kojem bi onda bili poznati u naučnom svijetu. Taj običaj su, naravno, ugledajući se na Turke, primili i obrazovani ljudi iz naših krajeva koji su pisali i pjevali na istočnim jezicima kao n. pr. Nerkesi, Kaimi, Razi, Vehbi itd.

Kako vidimo, naš je pjesnik sebi odabrao pseudonim *Mejli*, pod kojim se on javlja u gotovo svim svojim pjesničkim sastavima, pa ćemo ga i mi ovdje radi toga, a i zbog kratkoće tako nazivati.

Arapska riječ *mejli* označuje osobu koja se nečemu predaje, zapravo koja nečemu naginje ili teži. Pod ovim pseudonimom nalazimo više pjesnika. Tako na pr. Hammer-Purgstall u svom dje-

¹ Kemura Sejfudin-Fehmi: Merhum derviš Mehmed Mejli-efendi. Kalendar Gajret za 1324 (1906/1907) godinu, str. 92–97. Ovaj članak je napisan na turskom jeziku;

Dr. Safvet-beg Bašagić: Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti, Glasnik Zemaljskog muzeja XXIV (1912), str. 358–359;

H. Mehmed Handžić: Sarajevo u turskoj pjesmi, Glasnik Islamske vjerske zajednice, XI, br. 7–12, Sarajevo 1943.

Sl. 1. Kuća (desno) pjesnika Mejlije

lu »Geschichte der Osmanischen Dichtkunst« nabrojio je 13 pjesnika koji su odabrali pjesničko ime *Mejli*.

Među ovim pjesnicima koje spominje Hammer ima i ljudi iz naših krajeva. Međutim Hammer nije, naravno, spomenuo našeg Derviš Mehmeda Mejliju, jer Hammerovo djelo obuhvata period od 1300—1687 godine, a naš je pjesnik živio u XVIII vijeku. Kako Hammer kod nekih od spomenutih pjesnika ne daje nikakvih biografskih podataka, jer ih vjerovatno nije ni imao, a kod nekih su mu opet biografski podaci slični, to postoji mogućnost da su neki među navedenim pjesnicima identični.

I u periodu od 1687 pa do našeg pjesnika Derviš Mehmeda vjerovatno je bilo još pjesnika s

pjesničkim imenom Mejli. Mejli je, kako vidimo, bio omiljen pseudonim.

Prema narodnoj predaji, sačuvanoj u Sarajevu sve do naših dana, Mejlija je rođen u Alifakovcu, u mahali Vekil-Harč, i to upravo u kući Hadži Seid-age Muidovića,² koja je i danas u posjedu porodice Muidovića. Iz jedne zabilješke u sidžilu sarajevskog kadije, datirane 6 šabana 1191 (9 X 1777), saznajemo da je Mejlija zaista stanovao u spomenutoj mahali.³ U toj istoj bilješci stoji da je Mejlija sin *Ismailov*. O rodoslovu Mejlijinu nije nam ništa više poznato. H. Mehmed Handžić je postavio pitanje da li bi se na osnovu nadimka »Kurani« moglo pretpostaviti da njegov rod vuče korijen od Kurdskog plemena *Gorani*, koje se ime prema arapskom izgovoru čita Kurani. Pleme Gorani dalo je više poznatih učenjaka.⁴

Sejfudin Kemura, a prema njemu i ostali autori uzimaju hidžretsku godinu 1125 (28 I 1713 - 16 I 1714) kao datum Mejlijinog rođenja. Nisam mogao provjeriti taj podatak, jer Kemura ne navodi izvor, pa zato taj datum moramo primiti sa rezervom. O tomu gdje se Mejlija školovao nemamo nikakvih podataka, ali na osnovu njegovih pjesama i natpisa koji su nam se sačuvali, možemo zaključiti da je bio dosta učen i obrazovan čovjek. Biće da je početne i više nauke svršio u Sarajevu,⁵ gdje je u njegovo vrijeme bilo više visoko obrazovanih i sposobnih ljudi.

Dosada sam prikupio 82 Mejlijeve pjesme, od kojih su njih 50 kronogrami u stihu na raznim sakralnim, memorijalnim i drugim spomenicima. Prvi sačuvani Mejlijin natpis (vidi natpis pod

² Hadži-Seid-aga Muidović, posjednik iz Sarajeva. Iza I svjetskog rata ot selio je u Brusu i tamo umro. Prema pomenutom predanju Muidovići su u rodbinskoj vezi s Mejlijom po ženskoj lozi.

³ Sidžil broj 18, str. 182 u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Tu se radi o uzajamnoj jamčevini (čefilemi) u kojoj stanovnici iz nekoliko sarajevskih mahala nekim povodom (u sidžilu nije označeno kojim povodom) jamče jedan za drugoga. Tu je Mejlija derviš Mehmed-efendija iz Vekil Harčove mahale jamac Kureviji šejh Abdulah-efendiji i njegovom bratu i obratno.

⁴ Handžić spominje šejhul-islama u Istanbulu Mula-Kuraniju (umro 1488), zatim poznatog učenjaka u islamskoj tradiciji (hadisu) Ibrahima el-Kuraniju (umro 1690).

⁵ U Mejlijevo doba u Sarajevu su postojala i radila sljedeća dva viša učilišta (medrese): Gazi Husrev-begova medresa i njegov Hanikah, a upravo za Mejlijinog života podignute su u Sarajevu još tri medrese i to: medresa Smail-efendije Misrije na Atmejdanu, podignuta 1154 (1741/42); Džumišića Sim-zade medresa sagrađena 1189 (1775/76) (o njezinoj gradnji vidi Mejlijin natpis br. 41) i Inadija medresa na Bendbaši, podignuta 1180 (1766/67). Prema tomu Mejlija je mogao pohađati Husrev-begovu medresu ili Hanikah.

broj 1) potiče iz 1149 (1736/37) godine. Ako sada pretpostavimo da je Mejlija rođen 1125 (1713/14), onda proizlazi da se on vrlo rano, još kao mladić od 24 godine, a možda još i ranije počeo baviti pjesmom. Ako uz to imamo na umu, da ovaj natpis nije, možda, i njegova prva umotvorina, to je onda naš pjesnik počeo pjevati zaista vrlo rano. U kasnijim svojim godinama Mejlija se sve više odaje pjevanju. Proučavajući njegove pjesme, dolazimo do zaključka da je on zaista vrstan pjesnik.

Mejlija je i za života bio cijenjen kao odličan pjesnik, kako to vidimo iz savremene Kronike Mula Mustafe Bašeskije, u kojoj nalazimo najviše podataka o životu ovog pjesnika. Kako su Kemura, a po njemu i Handžić, pogrešno i nepotpuno dali tekst, pa prema tomu i odnosni prevod iz Bašeskijine Kronike o Mejliji, a budući da su i Muderizovićevi prevodi tih dijelova iz spomenute Kronike i Nekrologija netačni i nepotpuni,⁶ ovdje ću u cijelosti dati te prevode prema originalu.⁷ Bašeskija je u Kronici pod godinom 1193 (1779/80) dao biografije nekolicine učenih ljudi ondašnjeg Sarajeva. Našeg pjesnika-epigrafičara stavio je pod redni broj 8, i za njega kaže ovo:

»Kuranija, sa pseudonimom »Mejli« je u ćulahu, duge kose, derviš uglednog roda, elegantan, učen i pjesnik, i to savršeni pjesnik, tako da mu u Bosni nema ravnog. Usto je još mještaniin (Sarajlija), neženja, bjelobrad, ima dobro pamćenje, pun je znanja, ljubitelj je lijepe knjige i slikar (musavvir). Iako dobro poznaje gramatiku i sintaksu arapskog jezika, on ne želi da se (time) ističe. Odlično piše talik«.⁸

Osim toga Bašeskija je i u Nekrologiju, bilježeći 1195 (1780/81) godine Mejlijinu smrt, dao o njemu još i ove podatke:

»Kuranija derviš Mehmed-efendija, starac, pjesnik, koji se nije ženio, bio je timarnik, kaderija. Sa osobama iz viših krugova mnogo se družio i razgovarao«.⁹

S. Kemura tvrdi da je Mejlija godine 1106¹⁰ (1694/95) uzeo inabet (svjedodžbu o stažu u vršenju šehovske dužnosti) od tadanjeg šejha Kaderiske tekije Hadži Salih-efendije Sekakije, a M.

Handžić ide i dalje, pa kaže da je nakon smrti Sekakijine Mejlija postao šejhom Kaderiske tekije.

Prije svega moramo upozoriti na to da Mejlija nije mogao uzeti spomenuti inabet 1106 godine, jer on te godine ni po Kemurinim navodima nije bio još ni rođen. Velika je šteta što nam Kemura nije naveo odakle je uzeo podatke o spomenutom Sekakiji, a ja o njemu u meni pristupačnim izvorima nisam mogao naći spomena. Ni tvrdnja Handžićeva da je Mejlija bio šejh Kaderiske tekije nema osnova, jer bi to svakako Bašeskija spomenuo, pošto je i sam pripadao kaderiskom derviškom redu, i kao takav je svakako posjećivao Kaderisku tekiju. Međutim, Bašeskija za Mejliju izričito kaže samo *derviš*, a ne kaže *šejh*.

Mejlija je u nekim dokumentima kao i u natpisu na njegovom nadgrobnom spomeniku, kako ćemo to niže vidjeti, oslovljen sa titulom šejha, ali to još ne znači da je on morao biti i službeni šejh, odnosno šejh u nekoj tekiji, iako je posjedovao kvalifikacije za taj položaj.

Bašeskija spominje, kako smo to već vidjeli, da je Mejlija bio posjednik timara. Kao takav on je bio obavezan da sudjeluje u borbama i da izdržava za vrijeme borbe izvjestan broj vojnika. Kemura je objavio prepis kronograma što ga je Mejlija spjevao o osvojenju Ostroga u Crnoj Gori 1182 (1768) godine, a iz kojeg i Bašagić prenosi nekoliko stihova. Tim povodom oba autora tvrde da je Mejlija sudjelovao u toj borbi. Ali, s druge strane, sačuvala nam se jedna Mejlijina pjesma, koju on kao molbu upućuje tadašnjem bosanskom veziru Muhamed-paši Muhsinoviću¹¹ i u kojoj moli da ga vezir poštedi od odlaska u borbu. Mejlija tu kaže da on, istina, ima nešto timara, ali je to *čuruk-timar*, on poštiva poziv na borbu oglašen fermanom, jer se i na njega kao timarnika taj poziv odnosi, ali kaže da je ostario i kao takav za borbu nije više sposoban, nema ni oružja i teško mu je kao starcu poći na tako dalek put. Ova Mejlijina molba nije datirana, ali bi se upravo mogla odnositi na ovaj događaj, jer, kako vidimo, upućena je Muhsinoviću. Osim toga Mejlija je spomenuti kronogram o osvojenju Ostroga mogao sastaviti, a da i ne sudjeluje u tom pohodu.

Osim spomenutog kronograma o osvojenju Ostroga, Mejlija ima još jedan kronogram o pobjedi turske vojske pod vođstvom Osman-paše kod Mrcina u mjesecu rebiul-evvelu 1187(23 V—22 VI 1773).¹²

U vakufnami bogatog hafafa Hadži-Osmana, stanovnika Bakr-babine mahale u Sarajevu, spominje se Mejlija kao izvršitelj zakladnikove opo-

⁶ R. Muderizović: Kronika Mula Mustafe Bašeskije, prijevod sa turskog, GZM XXX (1918), str. 61; Sarajevski nekrologij Mula Mustafe Bašeskije, GZM XXXI (1919), str. 50.

⁷ Original Bašeskijine Kronike i Nekrologija nalazi se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, zaveden pod inv. br. R-119. Svi podaci koje u ovoj radnji priopćujem od Bašeskije uzeti su iz originala. Svrnjivanjem sam, naime, ustanovio da je Muderizovićev prevod Bašeskijina Nekrologija netačan i jako manjkav, a i prevod Kronike ne odgovara originalu.

⁸ Kronika L. 37.

⁹ Nekrologij L. 89.

¹⁰ Kod Kemure je ova godina napisana slovima, pa se prema tomu tu ne radi o štamparskoj grešci.

¹¹ Prepis u Kadićevoj Kronici, sv. VII, str. 227 u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

¹² Kadić, Kronika, sv. IX, str. 170.

Sl. 2. Mejliino pismo od 11 I 1781 god.

ruke. Ova zakladnica je datirana i kod kadije legalizovana 20 ševala 1190 (3 XII 1776), a njome imenovani vakufi 600 groša u dobrotvorne svrhe.¹³ Mejlija se još dva puta javlja kao svjedok pred sarajevskim kadijom, i to prvi put 1 džumada II 1191 (7 VII 1777) gdje je potpisan ovako: *Mejli šejh Mehmed efendi*,¹⁴ a drugi put 9 zilhidže 1191 (9 I 1778) sa potpisom *Mejli Mehmed efendi*.¹⁵ Inače, u svom pečatu, čiji nam se otisak sačuvao na dva Mejlijina pisma, a o kojima će malo niže biti govora, on se bilježi kao *Mehmed Mejli*.

Iz jednog ilama sarajevskog kadije Ahmed efendije Jahjaefendi-zade od 27 redžeba 1194 (30 IV 1780) saznajemo da je neki Hamza alajbeg Babče-ogli(?) iz Taslidže dugovao Mejliji Šejh Mehmed efendiji 363 groša i 30 para. Nakon smrti Hamzine efendijev sin Abdulah-beg zaniijekao je spomenuto dugovanje. Ovim se ilamom traži da se uputi bujrukdija taslidžanskom musulimu Hasanagi da naplati gornji iznos, jer je putem svjedoka utvrđeno da dugovanje postoji.^{15a}

¹³ Sidžil br. 18, str. 105. U istom sidžilu na str. 99–100 nalazi se popis ostavine ovoga hafafa, koja je procijenjena na 2,256,419 akči ili 9,400 groša i 4 pare. Bašeskija za Hadži Osmana, hafafa, između ostalog kaže da je bio pismen i načitan i da je mnogo dijelio milostinju.

¹⁴ Sidžil br. 18, str. 167.

¹⁵ Sidžil br. 19, str. 140.

^{15a} Arhiv Gazi Husrevbegove biblioteke u Sarajevu, broj A 416.

Nije nam poznato da li je Mejlija kuda putovao, osim u Travnik, gdje ga je i smrt zatekla. U Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu i danas se čuvaju dva Mejlijina pisma, koja on upućuje tadašnjem sarajevskom muteselimu Dervišbegu Dženetiću. Prvo je datirano 19 (mjesec nije označen) 1194 (1780), a drugo 15 safera 1195 (11 I 1781).¹⁶ Na oba pisma nalazi se Mejlijin pečat, na kojem u kružnici piše: »Haki dergah, Mehmed Mejli«, tj. »Prah tekije Mehmed Mejlija«. U prvom pismu Mejlija se raspituje za zdravlje svoje rodbine, prijatelja i poznanika od kojih neke i poimence nabraja i šalje im pozdrave. I drugo pismo je sličnog sadržaja, s tom razlikom što tu kaže da je odlučio doći u Sarajevo na proljeće (Nevrozi-firuz). Istina, u tim pismima nije naznačeno mjesto iz kojeg ih šalje, ali će biti svakako iz Travnika, jer je upravo 1195 godine, kako rekosmo, tamo i umro.

Ako sada pretpostavimo da je prvo Mejlijino pismo pisano najkasnije 19 zilhidže 1194, onda iz toga proizlazi da je on u Travniku boravio i živio svakako više od dva mjeseca.

Zašto je Mejlija išao u Travnik i čiji je bio tamo gost nisam mogao tačno ustanoviti. H. Mehmed Handžić tvrdi da je naš pjesnik otišao tadašnjem bosanskom veziru Abdulah-paši Defterdareviću da od njega traži sredstva za opravak tekije.¹⁷

Na osnovu datuma na onom drugom Mejlijinu pismu možemo zaključiti da je on umro iza 15 safera 1195 (11 II 1781).

Mejlija je sahranjen u groblju kod Ibrahim-dedetova turbeta u Docu, nadomak Travnika. Na njegovu grobu i danas postoji nadgrobni spomenik i to samo uzglavni nišan, kome je nekom prilikom odbijen turban. S obzirom na to da je Mejlija derviš, kaderija, to mu je onda i turban bio derviški kauk kaderiskog reda, poput onih koji se vide na nišanima u dvorištu Sinanove tekije u Sarajevu. Po vrsti kamena (krečnjak), kao i po njegovoj obradi, zaključujemo da je Mejlijin nadgrobni spomenik djelo sarajevskog majstora. Na tom nišanu isklesan je natpis u četiri dvostiha na turskom jeziku, a napisan pismom nesh.¹⁸ Pored fotosnimka ovog natpisa dajemo ovdje njegov prepis i prevod:

¹⁶ Arhiv Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, broj A 224 i 399.

¹⁷ Alija Bejtić u svome radu »Spomenici osmanlijske arhitekture u Bosni i Hercegovini« (v. Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom sv. III–IV (1953) str. 228, bilješka 1) piše da se Mejlija zaputio u Travnik Abdulah-paši Defterdareviću s neakvom molbom i da ga je nadomak Travnika u Docu obio grom.

¹⁸ Mejlijin nadgrobni spomenik nalazi se pod zaštitom države.

الفاتحه

سرخلقه مشيخت پيش قدوم و تقوا
مقبول عالم اشراق يعنى جناب ميلی
اولمندی تکیه کاهی کرچه سرای بومنه
محراب وحدت ایدی درگاه حقه نیلی
اب روان جانی جاری اولنجه عدنه
میدان ذکره احسان عشقيله سوردی خلی
امداد ایدنجه وهاب فوتنه اولدی تاریخ
قربه روان اولدی روح روان میلی

سنة ۱۱۹۵

Fatiha!

Poglavica šejhova, prvak pobožnih ljudi,
Gospodin Mejlija, koji je priznat u duhovnom
svijetu.

Njegova Tekija čak i u samom Sarajevu
Bijaše hram spoznaje božjeg jedinstva.
Njegova duša otišla je u Adn, poput tekuće vode.
On je odveo na polje zikra mnoge ljude
Uz pomoć »Vehhaba« izrečen je kronogram
njegove smrti ovako:

Mejlina duša otišla je u blizinu (boga).
Godina 1195.»

Autor toga natpisa je, kako to predaje kaže, Mejlijin mlađi savremenik, kadija, poznat pod pjesničkim pseudonimom »Vehbi«.¹⁹ Za ovu predaju imamo donekle potvrdu i u samom natpisu. Naime, pjesnik kaže, da je Mejliji spjevao natpis uz pomoć »Vehhaba«. Ovdje je autor upotrijebio riječ »Vehhab« mjesto »Vehbi«, jer mu je upravo spomenuta riječ bila potrebna da dobije godinu Mejlijiine smrti po ebdžed sistemu.

Osim ovog natpisa, isklesanog na Mejlijinom nišanu, sačuvao nam se još jedan kronogram o njegovoj smrti, koji mu je spjevao također njegov savremenik, sarajevski pjesnik Nazarija.²⁰

Kako nam Nazarija u svom kronogramu pruža nekoliko podataka o Mejlijinom životu, to i njegov natpis ovdje donosimo u prepisu i prevodu:

¹⁹ To je pjesnik Ahmed Zekić, rodom je iz Stoca. Umro je 1216 (1801) godine u Travniku kao sitte-kadija. O ovome pjesniku vidi: S. Bašagić, Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti GZM XXIV (1912), str. 359 i M. Handžić, Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana, Glasnik IVZ, god. 1934, str. 117.

²⁰ Nazari je pjesničko ime Mula Abdulaha Buregije (Burekovića), sina Hadži-Ahmedova iz Sarajeva. Umro je 1817 godine. Od njega nam se sačuvalo nekoliko kronograma u pjesmi od kojih je jedan i ovaj što ga je spjevao Mejliji.

دیلم وصفنی دیسم که اودر شیخ ملاکورانی
لہریق قادری مرشد سالکان راه خدا
ذکر اللہ میلی سمی مفر پیغمبری آخر زمان
مدینہ تراونیکده مسافر ایکن اولدی عازم دارعبا
ذات نازک عفت و عقل و فراست و طرافتہ کمال
پیشہ می ذکر اللہ الحق اخلاص اوزره ادا
نام شریفندہ خصال شوکله یازمق جملہ سین محال
رضا و غربت صبر و قناعت خرقة هم سخا
روحنی شاد ایدہ رحمتله جناب یزدان
شفیعی محشرده اولہ حضرت حبیب مولا

کلدی یک قلمدن تاریخ فوتن نظریا
لطفکله آلمی ایدہ میلی یہ دستگیری جملہ اولیا

سنة ۱۱۹۵

»Šta da kažem i kako da opišem šejha Mula Kuraniju. On je voda derviša kaderiskog (derviškog) reda,

Imenjak je posljednjeg božijeg vjerovjesnika (Muhameda), koji je nagingao (mejli) spominjanju boga.

Kao gost u Travniku preselio se u vječnu kuću. On je bio nježna i čedna osoba sa savršenom pameću i elegancijom,

Prednjačio je u iskrenom spominjanju Istinitog. Nemoguće je opisati sve lijepe osobine njegove ličnosti,

Bio je zadovoljan (s onim što ima), strpljiv, a (na ovom svijetu smatrao je sebe) za putnika i bio usto darežljiv.

Uzvišeni bog neka obraduje njegovu čistu dušu sa svojom milošću,

A na sudnjem danu neka mu je zagovornik miljenik Gospodara.

Nazarija mu s jednim potezom pera napisa kronogram smrti ovako:

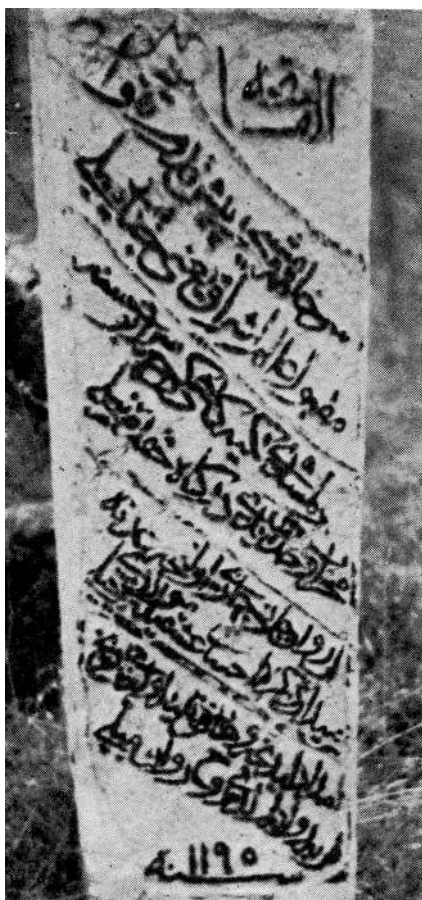
Bože, tvojom milošću neka svi bogougodnici prime (u svoj krug) Mejliju!

Godina 1195.»

Prepis ovoga natpisa našao sam u Kadića Kronici²¹ i u jednoj rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta u Sarajevu.²² U oba prepisa je ispod teksta natpisa stavljena brojkama 1195 godina, ali preračunavanjem brojčane vrijednosti slova u

²¹ Kronika sv. XI, str. 40.

²² Inv. broj 31/53.

Sl. 3. Natpis na Mevljinu nišanu u Docu

kronostihu nisam mogao dobiti zbir 1195. Tekst kronostiha je isti u oba prepisa.

Prije nego što pređemo na obradu natpisa, potrebno je da i o ostalim Mevljinim pjesmama progovorimo nekoliko riječi i da se, bar u najkraćim crtama, upoznamo sa njihovim sadržajem. Osim 50 natpisa, koliko sam ih dosad prikupio i koje ćemo ovdje obraditi, poznata su mi još 32 Mevljina pjesnička sastava. Od tih su, opet, 13 pjesama kronogrami, ispjevani u raznim prigodama: dobrodošlice vezirima, kadijama i drugim ličnostima, kronogrami o pobjedama turske vojske i drugo. Kako ovih 13 pjesama imaju datume, to ćemo ih ovdje kronološki nabrojiti.

1. Dobrodošlica Hekim-oglu Ali-paši prilikom njegova dolaska po treći put za vezira u Bosnu 1160 (1747) godine. Pjesma ima 13 dvostiha.

2. Dobrodošlica kadiji Arif-efendiji, koju Mevlja pjeva povodom postavljanja toga kadije za munlu godine 1161 (1748). Pjesma se sastoji od 15 dvostiha.

3. Dobrodošlica od 23 distihona Muhamed-paši Kukavici prilikom njegova dolaska u Sarajevo 1166 (1752/53) godine.

4. Čestitka sarajevskom kadiji Musa-zade (Mušicu) povodom rođenja kćeri mu Fatime godine 1168 (1754/55).

5. Dobrodošlica Kamil Ahmed-paši, kada je 1169 (1755/56) godine došao na položaj bosanskog vezira. Ta pjesma ima 25 distihona. Nabrajajući vrline spomenutog vezira Mevlja kaže da je vrstan državnik i da je poslat u Bosnu da uspostavi red i sigurnost. Iz pjesme saznajemo i to da je vezir stigao u Bosnu na Kurban-bajram spomenute godine.²³

6. Kronogram od 7 distihona što ga je Mevlja spjevao 1174 (1760/61) godine kada je završio prepisivanje Kaimina Varidata; o ovom kronogramu biće govora kod obrade Mevljinih kaligrafskih radova.

7. Čestitka sultanu Abdul-Hamidu 1181 i 1186 godine.

8. Spomenuti kronogram o pobjedi turske vojske kod Ostroga u Crnoj Gori 1182 (1768/69).

9. Dobrodošlica sarajevskom kadiji Muhamed Emin-efendiji iz 1186 (1772) godine.²⁴ Pjesma ima 11 dvostiha.

10. Dobrodošlica sarajevskom kadiji Ahmed-efendiji prilikom njegova dolaska u Sarajevo 1187 (1773/4) godine. Pjesma se sastoji od 13 distihona.

11. Kronogram u 12 distihona o pobjedi kod mjesta Mrcine u Crnoj Gori 1187 (1773/74) god.

12. Bajramska čestitka bosanskom veziru Abdulah-paši (Defterdareviću). Ispod teksta pjesme stavljena je godina 1195, ali ta godina u kronostihu nije izražena slovima. Ova Mevljina pjesma poznata je pod imenom »Idijja«.²⁵

13. Mevljina molba u 20 dvostiha, kojom traži da bude oslobođen od odlaska na vojnu u Crnu Goru. Pjesma nema označene godine, ali bi, kako je to i ranije spomenuto, mogla biti iz 1182 godine (1769).

Ostale Mevljine sačuvane pjesme, njih 18 na broju, većinom su gazeli lirske sadržine. Od tih pjesama dosada su objavljene samo dvije: Kemura je u Kalendaru Gajret²⁶ objavio prepis jednog gazela, a M. Handžić donio je prepis i prevod Mevljine pjesme o Sarajevu.²⁷

Kako je Mevlja bio derviš, to su i njegove lirske pjesme protkane misticizmom. Zanimljivo je napomenuti da Mevlja u jednoj pjesmi lirskog sadržaja u zadnjem stihu kaže za sebe da je vrstan i sasvim rijedak pjesnik.²⁸

²³ Kurban-bajram 1169 godine trajao je od 6 do 9 IX 1756.

²⁴ Bašeskija kaže da je ovaj kadija stigao u Sarajevo 1 muharema 1186 (4 IV 1772).

²⁵ Prepis ove pjesme objavljen je u listu »Vatan« od 26 marta (šubata 1897), broj 636.

²⁶ God. I (1906/907), str. 96.

²⁷ O. c. p., str. 248.

²⁸ Prepis pjesme vidi u Kadićevoj Kronici sv. X, str. 37. Napominjemo da je Kadić sakupio i u svoju Kroniku uvrstio veći broj Mevljinih pjesničkih sastava.

1 Natpis na nadgrobnom spomeniku Zildže (Zildži-zade) Mustafe. — God. 1149. — Prepis natpisa nalazi se u Kronici Muhamed E. Kadića.²⁹ Original natpisa nije sačuvan, a Kadić ga je, vjerovatno prepisao iz neke zbirke, a ne direktno sa nadgrobnog spomenika, jer kaže da mu nije poznato na kojem je mjestu u Sarajevu sahranjen Zildžo o kome se u ovom natpisu govori.

Tekst:

يازلدی مصطفیٰ نك روحه الفاتحه تاريخ
جهانی کوردی فانی زیلی زاده کندی عقبايه
۱۱۴۹

Prevod:

»Napisan je Mustafa — za njegovu dušu Fatihah! — ovaj kronogram:

Zildži-zade je vidio prolaznost svijeta pa preseli u vječnost.

Godina 1149³⁰

Brojčana vrijednost kronostiha u ovom natpisu daje nam godinu 1149, a ta je godina brojčama napisana i kod Kadića, koji je zabilježio da je ovaj natpis spjevao Mejlija. O ovom Zildži nemamo drugih podataka.

2 Natpis na nadgrobnom spomeniku derviša Hadži-Ibrahima. God. 1154. — I ovaj natpis prepisao sam od Kadića.³¹ Nije mi poznato gdje je sahranjen derviš Ibrahim, jer na terenu nisam našao njegova nadgrobnog spomenika, a o tome nam ni Kadić nije ništa zabilježio.

Tekst:

دریغا کندی دنیادن او همنام خلیل الله
لمریق قادریدن یعنی درویش حاجی ابراهیم
ره مولاده مال و ملکنی ترک ایتدی ادهم وش
رضای حتی جان و دلدن ایدوب جمله به تقدیم
خطاب ارجعیدن بر صفا کسب ایلوب جانی
او ذوق و شوقله روح روانی ایلدی تسلیم
خدایا نور توحیدله قبرین ایلوب پر نور
تجائی جمالیله ایده تعظیمه تکریم
برای تعزیت هاتف دیدی تاریخنی میلی
بودمه کبش جانی ایلدی قربان ابراهیم
سنه ۱۱۵۴

Prevod:

»O žalosti, imenjaka božijeg prijatelja (vjerovjesnika Ibrahima) otišao je s ovoga svijeta!

tj. derviš Hadži Ibrahim, pripadnik kaderiskog reda.

Na putu Gospodara napustio je bogatstvo i imetak, poput Edhema.³²

Od srca i duše sve je žrtvovao da bi postigao božje zadovoljstvo.

Naredbom »Povrati se!«³³ njegova je duša našla mir.

On je sa užitkom i ljubavlju predao dušu.

Bože, njegov grob neka je ispunjen svjetlom (tvoga) jedinstva.

I neka je dostojno počašćen pojavom tvoje ljepote!

Mejlija! U svrhu saučešća neviđeni glas izreče mu (ovaj) kronostih:

Ibrahim ovoga časa prinese na žrtvenik svoju dušu kao žrtvu.

Godina 1154.«

²⁹ Sv. VI, str. 240.

³⁰ Ovu 1149 hidžretsku godinu kao i ostale hidžretske godine Mejlijinih natpisa, koje objavljujemo, preračunate u godine po novoj eri donosimo na kraju ovog članka.

³¹ Kronika sv. VI, str. 393.

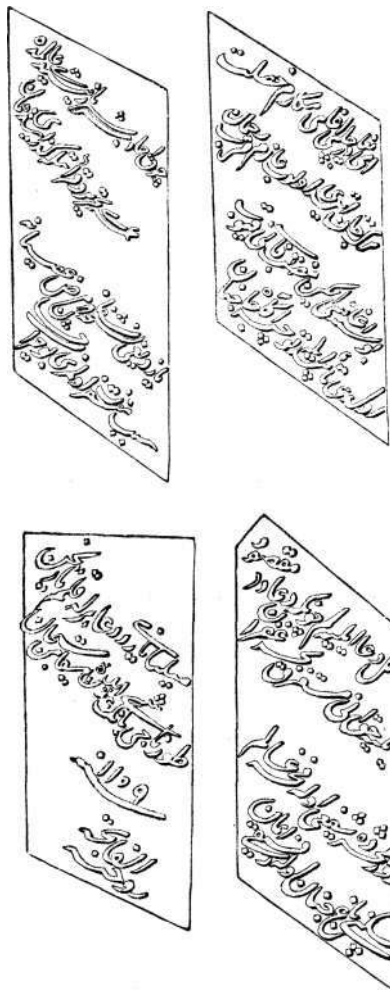
³² Ovdje pjesnik aludira na Ibrahima, sina Edhema, poznatog asketu i mistika, koji je napustio Belh, gdje mu je otac bio vladar nakon čega je dugo godina lutao po pećinama i pustinjama odričući se svih ovozemnih dobara. Umro je u Šamu.

³³ Pjesnik misli na citat iz Kurana, sura 89, aje 28.

Kod prepisa ovog natpisa Kadić bilježi da je pokojnik bio šejh Silahdar Mustafa-pašine (Sinanove) tekije u Sarajevu. Inače o derviš Ibrahimu drugih podataka nemamo.

3. Natpis na nadgrobnom spomeniku bosanskog age čelebi-age turnadži-baše. God. 1154. — Ovaj turnadži-baša sahranjen je u dvorištu Ferhadije džamije u Sarajevu, gdje mu se i danas nalazi nadgrobni spomenik s ovim natpisom. Natpis je isklesan na sve četiri strane uzglavnog nišana, koji ima osnovicu 17 X 17 cm, a visinu 1 m. Uzglavni nišan ima na sebi janičarsku kapu. Grob turnadži-baše ograđen je lijepo tesanim velikim kamenim pločama. Faksimil i prevod natpisa objavio je Kemura.³⁴

Tekst:

³⁴ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XXIII, (1911), str. 336–337.

Prevod:

»O žalosti! Čelebi-aga, plemenitih osobina,
Odluči približiti se Milostivom i ispusti dušu.
Ostavljajući privremeni položaj bosanskog age,
Dodijeliše mu se vječne rajske časti.
Mnogo... napisao je za života,³⁵
I čitav život je proveo u pisanju i čitanju.
Primjerak djela Šifa³⁶ kojeg je prepisao njemu
je lijek protiv nepokornosti,
Pa neće li mu to dobro djelo biti uzrok oprost
njegovih grijeha.
Dođi da molimo, jer je molitva (dua) svrha:
Neka ga Istiniti uroni u more svoga praštanja.
Na Sudnjem danu neka mu je zagovornik po-
nos svijeta (Muhamed),
Neka se nastani u rajskim vrtovima i neka mu
je vjera drug.
Mejlja! S molitvom, dodajući jedan, izrečen mu
je kronogram (smrti) ovako:
Neka Slavljeni učini turnadži-baši raj Adn mje-
stom boravka.
Za njegovu dušu Fatiha!
Godina 1159.«

U natpisu, kako vidimo, nije spomenuto ime ovog turnadži-baše. Obzirom na to da pjesnik pokojniku daje titulu čelebi možemo zaključiti da je ovaj janičarski aga bio učen čovjek, jer se titula čelebi davala samo učenim ljudima.

Spomenuti janičarski aga svakako je stanovao u janičarskom odžaku, koji se nalazio u blizini groblja Ferhadije džamije, upravo na mjestu današnje sarajevske katedrale.

4. Natpis na nadgrobnom spomeniku Dženetića Muhamed-bega. God. 1159. — Kadić u svojoj kronici,³⁷ iz koje sam uzeo prepis ovoga natpisa, bilježi da je Muhamed-beg sahranjen u groblju na Hanbinoj Carini u Sarajevu. Međutim u spomenutom groblju danas nisam našao nadgrobnog spomenika s ovim natpisom.

³⁵ U ovom stihu dvije riječi su nejasno napisane i zato nepročitane. Kemura taj dio prevodi ovako: »Mnogo je lijepih hadisa preveo«. Iz toga proizlazi da je on te dvije riječi čitao »ehadisi šerif«, ali ja to u originalu nisam mogao pročitati.

³⁶ Pjesnik svakako aludira na poznato djelo iz islamske tradicije koje nosi naslov »Elšifa fi tarifi hukukil Mustafa« a kojeg je napisao Hafiz Ebulfadl Ijad El-Jahsubi.

³⁷ Sv. VI, str. 113.

Tekst:

ای دریغا کیم اسوب باد اجل
 بر کلی قویاردی نخل جانندن
 یعنی جنت زاده اسمعیل بک
 غنچه وش بر اوغلی وارایدی حسن
 عمرینه دویمادی قیلدی ارتحال
 باقی سین ایده معمر ذوالمنن
 قیل دعا میلی یازوب تاریخی
 جنتی اتسون محمد بک و لن

۱۱۵۹

Prevod:

»O žalosti! Puhnulo je vjetar sudbine (edžela),
 I iščupao jednu ružu iz vrta duša,
 Tj. Dženetić Smail-beg imao je jednog, poput
 pupoljka lijepog sina,
 Koji ne osjetivši život preseli na drugi svijet.
 Neka mu dobročinitelj (bog) podijeli lijepu vječ-
 nost.

Mejlja! Pišući mu kronogram smrti učini dovu:
 Neka je dženet (raj) Muhamed-begu stalno mje-
 sto boravka.

1159.«

Dženetić Muhamed-beg je sin Smail-begov, a unuk Ahmed-begov. Umro je, kako to iz natpisa saznajemo, vrlo mlad, prije svoga oca i djeda, jer mu je djed umro 1748, a otac 1777. O njima će biti govora u natpisima broj 6 i 45.

O Muhamed-begu nemamo drugih podataka osim ovoga natpisa, a o njemu nije ništa zabilježio ni H. Kreševljaković u svojoj posebnoj radnji o Dženetićima.³⁸

5. Natpis povodom smrti Mustafa-efendije (Selaniklije), kaderiskog šejha. God. 1161. — Da li je kada ovaj natpis stajao na nadgrobnom spomeniku šejha Mustafe, nije mi poznato, kao ni to gdje je ovaj šejh pokopan, jer nam o tome ništa ne bilježi ni Kadić, od kojeg sam uzeo prepis ovoga natpisa.³⁹

³⁸ Hamdija Kreševljaković; Dženetići, Radovi II, Naučno društvo NR BiH (1954), str. 111–163.

³⁹ Kronika, sv. VI, str. 115.

Tekst:

مرشد سالکان راه خدا مقتدای کروه فرفرونا
 کاشف مشکلات علم ملوک واقف سر علم الاسما
 افتاب سپهر قطیبت رهنمای طریقت علیا
 مرد اکام و عارف باللا پیر کامل کزین آل عبا
 قادری شیخی معطی که ملک کورما مشدر نظیرینی دنیا
 اشرف الناس اولوب زمانند پیشه سی ایدی زهدیله ترا
 ارجی امرین استماع ایدیک جان آتوب اولدی عازم بقا
 نوله کورمه ین ملک دنیا دن بیلدی باقی دکل بودار فنا
 ملک ناسوتی ترک ایدوب تر قیلدی لاهوت حق مکان کا
 قویوب اصحابی فراق اوزر جنت عدن ایلدی ماوا
 نور توحیدیل منور ایده روضه پاکتی جنات خدا
 وصلت الیه ایدوب اکا اکرم اوله جد شیعنی روز جزا
 یازدی دعا برله میلی تاریخی روضه رحمت ایلسون مولی

۱۱۶۰

Prevod:

»Voda (muršid) onih koji su na božjem putu,
 Predvodnik skupine siromašnih i bogu odanih
 derviša.

On rješava nejasnoće nauke suluka (misticizma),
 Poznavalac je tajne božijih imena.
 On je sunce na nebu kutbijeta,
 Pretstavnik visokog tarikata.
 Učeni čovjek koji je spoznao boga,
 Savršeni šejh, odabranik loze Muhamedove
 (Ali-aba).

Mustafa, kaderiski šejh,
 Kojem ravnja svijet nije vidio.
 Najčasniji čovjek svoga vremena,
 Prednjačio je u pobožnostima i asketizmu.
 Kada je čuo zapovijed (božiju) »Povrati se!«,
 Ispusti dušu i odlučio (preseliti se) u vječnost.
 Kako neviđeno iščeznu sa zemaljskog carstva,
 Saznao je da nije vječna ova prolazna kuća.
 Konačno je napustio vlasništvo materijalnog svijeta,
 A za to mu Istiniti dodijeli mjesto u duhovnom
 svijetu.

Pri rastanku on ostavi svoje drugove,
 I uze sebi za utočište raj Adn.
 Neka Uzvišeni osvijetli njegov čisti grob svjet-
 lom jedinstva.
 Neka ga bog počasti sastankom (vusletom),
 A na sudnjem danu neka mu je zagovornik djed
 (Muhamed).

Mejlja mu napisa kronogram u obliku molitve,
 dodajući jedan:
 Neka Gospodar podijeli milost njegovoj duši.

1160.«

Kada saberemo brojčanu vrijednost slova u zadnjem stihu ovoga natpisa, dodajući tomu 1, dobićemo godinu 1161, a ne 1160, kako je to pogrešno zabilježio Kadić. On je, vjerovatno, kod preračunavanja previdio pjesnikovu napomenu da zbiru brojčane vrijednosti kronostiha treba dodati 1.

Kadić spominje da je šejh Mustafa umro u Sarajevu i da je bio šejh Kaderiske tekije, ali ne kaže koje, da li one u Sarajevu ili koje druge.

6. Natpis na nadgrobnom spomeniku Dženetića Ahmed-age. God. 1161. — Prepis natpisa našao sam u Kadića.⁴⁰ On kaže da je pokojnik sahranjen u groblju na Hanbinoj Carini u Sarajevu i da je on direktno s nadgrobnog spomenika Ahmed-agina prepisao ovaj natpis. Međutim, u spomenutom groblju danas nema više nišana s ovim natpisom.

Tekst:

ای دروغا احمد اغا جنتی ایلدی دنیای فانیدن قرام
حزینله اولاد اتباعک قیوب عزم عقبا ایلدی اول نیک نام
بویمله مبدول النعم برخاندان شهر بزرده قالدی حالاکلام
حق تعالی قبرینی پر نور اید هم شفاعت ایلده فخر الانام
دیدیلر تاریخ فوتن میلدا
اوله جنت زاده یه جنت مقام

۱۱۶۱

Prevod:

O žalosti! Ahmed-aga Dženetić ode sa prolaznog svijeta.

Taj dobri čovjek odlučio se za vječnost i ostavi u tuzi djecu i prijatelje.

Prepričava se da iza njega nije ostao u našem gradu ovako darežljiv gostoprimalac.

Uzvišeni bog neka njegov grob ispuni svjetlom, I neka se za njega zauzme ponos svijeta (Muhamed)

Mejlja: Kronogram njegove (pokojnikove) smrti izrekoše ovako:

Dženetiću neka je mjesto u dženetu (raju). 1161.

Ahmed-aga Dženetić je sin Hadži Alijin. Umro je nešto prije 19 I 1748, jer se toga dana raspravljalo pred sarajevskim kadijom o njegovoj ostavim. Nasljedili su ga sinovi Smail, Ferhad i Mustafa i kći Hadži-Nefisa. Stanovao je u Kečedži Sinanovoj mahali u Sarajevu.

O ovom Ahmed-agi i uopće o Dženetićima vidi već citiranu posebnu radnju »Dženetići« od H. Kreševljakovića.

7. Natpis na nadgrobnom spomeniku Osman-bega Mustafabegovića u Repovcima. God. 1164. — Osman-beg je sahranjen u turbetu u Repovcima u konjičkom srežu. U ovom turbetu imaju još tri groba označena nadgrobnim spomenicima, ali na njima nema natpisa. Nišani Osman-bega rađeni su iz kamena krečnjaka, a turban njegova uzglavnog nišana ima oblik turbana kakav se stavlja na nišane učenih ljudi. Uzglavni nišan ima sljedeće dimenzije: vis. 90 cm a osnovicu 15X14 cm.

⁴⁰ Kronika, sv. VI, str. 164.

Sl. 4

Tekst prikazuje sl. 4.

Prevod:

Šteta! Mustafabeg-zade (Mustafabegović) Osman-beg

Predao je dušu i otišao u vječnost.

Istiniti bog neka se smiluje njegovoj duši

I neka duša pokojnika ode u raj Adn.

Kronogram smrti njegove izreče Mejlja ovako:

Sada se Osmanbeg odlučio za raj.

Godina 1166.

Kada saberemo brojevanu vrijednost slova u kronostihu dobićemo godinu 1144. Da bismo dobili 1164 godinu koja je i brojkama isklesana ispod teksta ovog natpisa trebali bi riječi »beg« i »kldi« pisati sa slovom »j«. Vjerovatno je pjesnik to imao u vidu, ali je kod prepisivanja ili klesanja natpisa došlo do ispuštanja ovih slova.

8. Natpis na Duradžik Hadži-Ahmedovoj džamiji u Sarajevu. God. 1166. — Nije mi poznato da li je ovaj natpis kada stajao na spomeniku, a ni Kadić⁴¹ nam o tome ništa ne kaže, a od kojeg sam uzeo prepis ovoga natpisa.

Tekst:

سعی فخر عالم حضرت پاشای بی همتا وزیر برکرم عالی هم دستور آصف را
دیار بوسنه یه والی اولجه عز و دولته کوکلر یاپدی ابناء ایلدی خیرات لایحه
خیر و ما شدی برخیره موفق قیلدی ای حق کوزنلر دیر زهی توفیق لطف حضرت مولا
ایدوب صرف هم شهر سراید یاپدی برتله نه یاپمش بویمله برائی نه کورمش مثلی دنیا
نه جامع قطعه مقبوله فردوس اعلا در سزافراش اولسه ساکنان عالم بالا
خدا بانی دیشان جهانده بردوام ایستون اساس دولتی روی فنای کورمه لایله
تماشا ایلوب رسمن دیدی تاریخی میلی نه نازک معبد بالا مثال مجداتی

۱۱۶۶

⁴¹ Kronika, sv. VI, str. 187.

Prevod:

»Imenjak ponosa svijeta (Muhameda), veliki
paša kojem nema ravnog,

Neobično plemeniti i odlučni vezir poput
Asafa,⁴²

Upravljaajući kao valija časno i državnički po-
krajinom Bosnom,

Rado je podizao građevine; osnovao je bezbroj
zadužbina.

A posebno danas mu Istiniti omogućiti da učini
jedno dobro djelo,

Oni koji vide (to djelo) kažu: lijepa li je uputa
Svevišnjeg boga.

Uložio je trud i u šehar Sarajevu podigao jed-
nu džamiju,

Kakvu ne podiže nijedan dobrotvor i kojoj svi-
jet ravne nije vidio.

Ona (džamija) je omiljeni kutak uzvišenog raja
Firdevsa,

I dolična je da bude skrovište stanovnika viso-
kog svijeta.

Bože, časnog dobrotvora trajno poživlji,

A temelji njegove vladavine neka nikada ne
propadnu.

Promatrajući Mejlija ovu građevinu, izreče joj
kronogram ovako:

Kako je lijepa ova visoka građevina, poput
Mesdžidi-aksata.⁴³

Godina 1166.«

Kadić uz prepis ovog natpisa bilježi da je bo-
sanski valija Muhamed-paša Kukavica godine
1752/53 obnovio Duradžik Hadži-Ahmedovu dža-
miju i uz nju sagradio kamenitu munar, a da je
ova džamija stradala u velikom požaru Sarajeva
1697 godine i da nije obnovljena sve do Kukavi-
čina vremena.

9. Natpis na nadgrobnom spome-
niku čehaje Husein-age. God. 1167. —
Na grobu ovog Husein-age, pokopanog u dvorištu
Careve džamije u Sarajevu, i danas postoji nad-
grobni spomenik s ovim natpisom. Natpis je is-
klesan sa dvije strane uzglavnog nišana osnovice
17 X 17 cm, a visina mu je 1,20 m. Pismo, iako
krupno, ipak dosta komplikovano i više naginje
dželi pismu. Slova su ponegdje oštećena. Uzglavni
nišan ima turban kakav susrećemo na nišanima
učenih ljudi toga vremena. Grob pokojnika ogra-
đen je tesanim kamenim pločama.

⁴² Asaf je ime legendarnom veziru Salamonovu.

⁴³ Džamija u Kudus u Jerusalimu.

Sl. 5 i 6

Tekst prikazuju slike 5 i 6.

Prevod:

»O žalosti! Još jednu osobu plemenitih osobina
uništi vjetar sudbine.

Čehaja bosanskog valije, po imenu Husein-aga,
napusti ovaj svijet i ode u vječnost.

Uzvišeni bog neka mu (pokojniku) oprosti gri-
jehe,

A za njega neka traži oprosta božji miljenik
(Muhamed).

Sa dževher slovima⁴⁴ Mejlija mu izreče kono-
gram smrti ovako:

Čehaju-bega neka bog nagradi rajem Firdevsa.«

U originalu natpisa, kako vidimo, godina nije
izražena brojkama, a sabiranjem brojevine vri-
jednosti slova sa diakritičkim znakovima u kro-
nostihu dobivamo hidžretsku godinu 1167. Ovaj
Husein-aga mogao bi biti čehaja bosanskog vezira
Mehmed-paše Kukavice. To zaključujemo na
osnovu jednog podatka iz Bašeskijina Nekrolo-
gija, koji među osobama pomrlim do 1170 (1576/7)
spominje i Husein-efendiju, čehaju paše Kuka-
vice.

⁴⁴ tj. arapska slova sa diakritičkim znakovima.

10. Natpis o gradnji konaka Dženetića Smail-bega. God. 1170. — Prepis natpisa sačuvao nam se kod Kadića.⁴⁵ On kaže da je ovaj natpis stajao više prozora u velikom ćošku (primaćoj sobi) Smail-begova konaka u Jagdžizade Hadži-Ahmedovoj mahali (Gornjoj Čemaluši) u Sarajevu.

Tekst:

تعالی الله زهی بیت فرخجش نشاط افرا
خوشا نوطرح رعنا جای بی مانند بی همنا
جناب ابن جنت زاده اسمعیل بك یعنی
سعادته بوبیت دلکشای ایلدی ابنا
زهی کاشانه کیم رسم دلاویزین کورنلریر
سرای جنت فردوسدن برقطعه درکویا

لساف حالیه هر روزی باد صبا به دیر
کل ای آواره اشته سکا لایق مکن وماؤ
ایچنده ذوق ایده اولاد احبا بیله بایسی
اولوب دارالنعیم معور اوله درد تچه بودیا
دید ایتمای سالنده اکامیلی بو تاریخی
قیلدی اسمعیل بك احیا بوقهری دلکشا

سنه ۱۱۷۰

Prevod:

»Uzvišeni bože! Krasna li je (ova) sretna kuća koja povećava raspoloženje, Sagrađena je po novom planu i na najljepšem mjestu.

Tj, gospodin Smail-beg Dženeti-zade (Dženetić), Srećno napravi ovu lijepu kuću.

Svi posmatrači reći će: lijepa li je (ova kuća) Kao da je kutak dvora raja Firdevsa.

Svojim stanjem svakog dana ona jutarnjem povjetarcu veli:

Dodi skitnico, evo za tebe dostojna mjesta i skloništa.

Neka u njoj uživa vlasnik sa svojom djecom i prijateljima,

I neka je ova kuća dobročinstva nastanjena dok je svijeta i vijeka.

U godini njezina dovršenja izreče joj Mejlija ovaj kronogram:

Smail-beg sagradi ovaj srećni dvorac.

Godina 1170.«

⁴⁵ Kronika, sv. VII, str. 224.

Sl. 7

Prema brojčanoj vrijednosti slova u zadnjem stihu ovog natpisa konak Dženetića sagrađen je godine H. 1170, a ne 1180 kako je to nekom omaškom zabilježio H. Kreševljaković.⁴⁶

Kreševljaković između ostalog spominje da je muški ćošak Dženetića konaka bio sastajalište ne samo feudalne gospode nego i duhovne aristokracije, dok su na životu bili Smail-beg i njegovi sinovi i unuci. Pored brojne uleme, što je tu dolazila, naročiti je bio gost šejh Mehmed-efendija Mejlija, koji je, kako vidimo, spjevao i natpis o gradnji ovoga konaka.

Konak Dženetića porušen je u ljeto 1942 godine. S njim je nestalo i ovog natpisa.

11. Natpis na nadgrobnom spomeniku Mustafa-bega. God. 1170. — Nadgrobni spomenik na kome je isklesan ovaj natpis nalazi se i danas na grobu nekog Mustafa-bega u groblju na Alifakovcu, s lijevu stranu puta Ali-fakovac — Kozja Čuprija. Uzglavni nišan ima osnovicu 18 X 18 cm, a visok je 95 cm, dok je nožni nišan osmerokutne osnovice s piramidalnim završetkom. Turban uzglavnog nišana ima oblik nišana uleme. Grob Mustafa-bega ograden je tesanim kamenim pločama.

Tekst prikazuje slika 7.

Prevod:

»O žalosti! Preseli se Mustafa-beg u vječnost, Neka Gospodar učini uzvišenim njegovo borište i utočište.

S velikim uzdahom izrekoh mu, Mejlija! kronogram (smrti ovako):

Raj Firdevs neka je počivalište Mustafa-begu. Godina 1170.«

⁴⁶ O. c. p. str. 159.

12. Natpis na nadgrobnom spomeniku Hadži-Ahmeda. God. 1171. — Taj Hadži-Ahmed sahranjen je u dvorištu Kučuk-Katibove džamije (Nad Mlinima), gdje mu se i danas nalazi nadgrobni spomenik s ovim natpisom. Natpis je isklesan na dvije strane uzglavnoga nišana, koji ima turban u gužve klesane dosta precizno. Nožni nišan je osmerokutnik s prizmastim završetkom, a ima visinu kao i uzglavni. Pismo dosta lijep i krupan nestalik.

Kod ovoga natpisa karakteristično je to što na slova nisu stavljeni diakritički znakovi, osim na njih nekoliko, kako se to vidi i na fotografskom snimku natpisa. Kako se riječi na koje nisu stavljeni rečeni znaci mogu čitati na više načina, a time im se mijenja i njihovo značenje, to sam dobio ovdje i prepis ovoga natpisa i na sve njegove riječi stavio potrebne znakove da se može vidjeti kako sam te riječi čitao.

Sl. 8

Tekst (vidi sl. 8):

حاجی احمد ایلدک عقبایه حیفایه ارحال
روضه رضوان مقامی وانیسی حور اوله
زمره تجاردن بر مرد صاحب خیر ایدی
رز اجر جزیل ایلله اوده ماجور اوله
حسبه لله ابنا ایلدی بو مکتبی
خیر مکسبله الهی اولدخی برور اوله
حق تعالی روحنی مستغرق غفران ایده
جرم عصیان عفو اولوب مغفور اوله
کلدی برداعی دیدی تاریخ فوتن میلیا
مرقدی یارب بو حاجی احمدک پر نور اوله

Prevod:

»Šteta! Hadži-Ahmed se preseli u vječnost.
Rajska bašća Ridvan neka mu je boravište, a
društvo rajske ljepotice.
On bijaše ugledni dobrotvor među trgovcima,
Neka mu je zato obilna nagrada (na sudnjem
danu).
U ime boga sagradio je ovaj mekteb,
Bože, nagradi ga za to dobro djelo.
Uzvišeni bog neka ga primi u more svoga
oprosta,
I neka mu greške i grijeha oprost.
Mejlja! Dođe jedan molitelj i ovako mu izreče
smrtni kronogram:
Bože, ležište (grob) ovog Hadži-Ahmeda ispuni
svjetlo.«

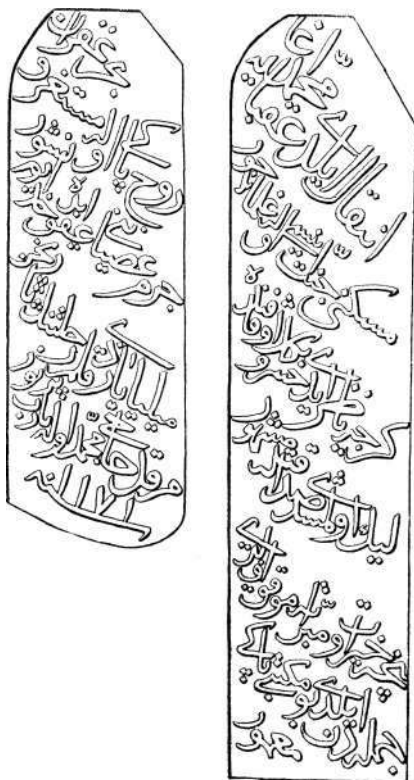
U originalu natpisa godina, kako vidimo, nije označena brojkama, a preračunavanjem brojčane vrijednosti pojedinih slova kronostiha dobivamo godinu 1171.

13. Natpis na nadgrobnom spomeniku Muhamed-age, nadzornika Husev-begova vakufa. God. 1171. — Faksimil i prevod natpisa objavio je Kemura,⁴⁷ odakle ga ovdje prenosimo. Nadgrobni spomenik Muhamed-age stajao je u dvorištu Kalin Hadži-Ali-

⁴⁷ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe GZM XXIII 1911, str. 207.

jine džamije u Sarajevu, a koji je zajedno s natpisom nestao 1948. godine kada je ovaj prostor iskorišten za stanbenu izgradnju. O obliku nadgrobnog spomenika Muhamed-age Kemura nam ne daje pobliže podatke.

Tekst:

Prevod:

»Muhamed-aga se preseli u vječnost,
U raju neka mu je društvo rajski dječaci i
ljepotice.
Kao nadzornik Husrev-begova vakufa,
Bijaše na glasu po svojoj iskrenosti.
Mnogo dobrih djela je učinio,
A jedno od njih je i to što je ovaj mekteb po-
pravio.
Njegova čista duša neka zaroni u more božijega
oprosta,
I neka mu bog na Sudnjem danu oprosti gri-
jehe i pogreške.
Mejlja! Kronogram smrti njegove (pokojniko-
ve) pero napisa ovako:
Grob Hadži-Muhamedov neka je ispunjen
svjetlom.

Godina 1171.«

Kadić je uz prepis ovoga natpisa dao napome-
nu da se pokojni Muhamed-aga prezivao Imaretlić.⁴⁸ Ovog Muhamed-aga po prvi puta susrećemo
u službi nadzornika Husrev-begova vakufa 1734

godine; otkada je ova služba neprekidno u ruka-
ma njegovih direktnih potomaka. I Bašeskija u go-
dini 1171 spominje smrt Imaretlića.

14. Natpis na nadgrobnom spome-
niku Naile. God. 1171. — U kronici Kadića,⁴⁹
iz koje sam uzeo prepis ovoga natpisa, stoji da je
Naila pokopana u dvorištu Careve džamije u Sa-
rajevu. U spomenutom groblju ovog natpisa danas
nema.

Tekst:

دختر پاکزه طینت صلب آصفدن کلوب
مقدمندن اولدی انواع مسرت حاصله
ناکھان بر صرصر باد فنا اولدی بدید
اول کل نو کلشن جناته اولدی وامله
فوتنه صدق و خلوص ايله دیدم تاریخنی
قصر فردوسه اوله یارب نائل نائل

۱۱۷۱

Prevod:

»Čista i nevina kćerka, porod Asafov,
Bila je od ranije povod radostima.
Nejednom puhnu vjetar koji uništava
I prenese tu svjež ružu u ružičnjak raja.
Iskreno i od srca izrekoh joj kronogram smrti
(ovako):
O bože! Dvorac Firdevs neka bude dosuđen
Naili.

Godina 1171.«

U tekstu natpisa, kako vidimo, nije pjesnik spo-
menuo svoje ime. Međutim Kadić tvrdi da ga je
spjevao Mejlija, a na to nas upućuje i sam stil
natpisa. Za Nailu Kadić kaže da je ona kći Muha-
med-paše Kukavice, bosanskog vezira.

15. Natpis povodom smrti Šerifo-
vića Ahmed-efendije. God. 1171. — Pre-
pis natpisa sačuvao nam se kod Kadića,⁵⁰ ali ga
on nije prepisao s nadgrobnog spomenika pokoj-
nika, jer kaže da mu nije poznato gdje je Ahmed-
efendija sahranjen.

⁴⁸ Kronika, sv. VII, str. 241.

⁴⁹ Kronika, sv. VII, str. 225.

⁵⁰ Kronika, sv. VII, str. 240.

Tekst:

شریف احمد افندی او نحر الاشراف
سبل مرینه نیت یازلدی دست قضا
امین منصب ثابت عدله آخر
بوجاه فاندین خلدی اکا استغنا
دعل بومضب فاندیه کیمه راحتیاب
عدالت ایشده البته ایلر غزم بقا
بقایه ایلدی سجاد سن اودم ارسال
آلهی محکمہ خلدی قیل اٹا ماوی
صلاح حاله حسن خصالی بینہ در
امید در خصما سن خدا ایدہ ارما
اولور سه طعنی ایلہ اعتبار اعمالی
دغول عدنه اولوردی وسیله اولی
حلیم چلبی راست کو افندی ایدی
درونی اگریلره ایلرزدی حب ولاد
عدالت اوزره ایدی اکثر حکومتی
جناب حق قیلہ اجر جزیلنی اعطا
ہیشہ مظہر غفران اولوب خلیفاتی
شفیع محتر اولہ حضرت رسول خدا
جناب حق ویرہ با قیلرہ سلامت عدل
انیس قبری اولہ نور رحمت مولا
شریف افندی یہ عدنی مقام ایدہ مولی
وفاتہ دیدی میلی حب بر تارنج

۱۱۷۱

Prevod:

»Na knjizi života Šerif Ahmed-efendije, tog ponosa ešrafa napisa se »Svršeno je« (temet), (a to učini) ruka sudbine.

Konačno mu je dodijeljen stalni položaj u raju Adnu, jer mu je postala nepotrebna ova prolazna čast.

Na tom prolaznom položaju niko ne nade smirenja i u poslu pravde on se konačno odluči za vječnost.

Toga časa on posla svoju sedžadu u vječnost, Bože, vječno sudište učini njemu boravištem.

Za njegovu ispravnost dokaz su nam njegove lijepe osobine, nadati se je da će bog zadovoljiti njegove protivnike.

Kada se uvažje slabosti u (ljudskim) djelima tada mu i to može biti povod za njegov ulazak u raj Adn.

Bio je blag, gospodin, koji je istinu zborio. Njegovo srce nije bilo sputano ljubavi prema djeci

Većina njegovih presuda zasnovane su na pravdi, neka ga zato Istiniti obilno nagradi

A na sudnjem danu neka mu je zagovornik božij poslanik

U grobu neka mu je drug božje svjetlo.

O njegovoj (pokojnikovoj) smrti izreče Mejlija jedan kronogram u računu:

Šerif Ahmed-efendiji neka Gospodar podijeli mjesto u raju Adnu.

Godina 1171.»

Šerif Ahmed-efendija je jedan od članova ugledne sarajevske porodice Šerifovića, kasnijih Fadilpašića. Njegov je sin Muhamed Hašim-efendija, a sin ovoga Mustafa Nurudin-efendija.⁵¹

16. Natpis o gradnji kuće Salih-age Pašića. God. 1173. — Prema Kadiću original ovoga natpisa bio je ispisan više prozora

⁵¹ Ovaj Nurudin-efendija vjenčao se 23. rebia I 1215 (15. VII 1800) godine sa Čamilom (Čamkom), kćerkom Fazlagića Omer-age, opjevanom u narodnoj pjesmi. Tu pjesmu je posebno historiski osvijetlio A. Bejtović u članku Prilozi proučavanju naših narodnih pjesama (v. Bilten Instituta za proučavanje folkloru sv. II, str. 387—389).

jedne sobe u spomenutoj kući u Kalin Hadži-Ali-jinoj mahali⁵² (danas dio ulice JNA oko Hotel-pošte).

Tekst:

زهی دلکش مقام راحت افزا
محل روح بخشا بیت زیبا
او نبی بلوکلک بولد اشراف
که یعنی پاشواوغلی صالح اغا
ایدوب صرف هم خرج یلدی مال
بویت جان فزایی قیلدی انا
مبارک ایلدی بانیسه حق
دوره دور دقچه بون طاق والا
خدا تاحشره دل معورایتون
ایچنده ذوق ایدہ دائم احبا
دیدي انامنه تاریخ میلی
مفع اولدی الحق بیت رعنا
۱۱۷۳

Prevod:

»Ovo je lijepo mjesto, koje srcu povećaje mir, Krasna kuća, mjesto koje poklanja raspoloženje. Pašić Salih-aga drug desetog buluka, Uložio je trud i utrošio imetak, I tako sagradio (ovu) kuću koja dušu razveseljuje.

Neka Istiniti blagoslovi graditelja, I neka ovaj visoki dvorac učini trajnim. Bog neka ju učini naseljenom do sudnjeg dana, A u njoj prijatelji neka stalno uživaju. Njezinom završetku izreče Mejlija kronogram: Zaista se ukrasi ova odabrana kuća. Godina 1173.»

17. Natpis na nadgrobnom spomeniku Munla Sulejmana. God. 1174. — Taj Munla Sulejman sahranjen je u groblju na Ali-fakovcu, kraj puta koji vodi Kozjoj Čupriji. Uz glavni nišan na kome je isklesan ovaj natpis ima oblik ulemanskih nišana; visok je 80 cm, a osnovica mu je 17 X 17 cm.

Sl. 9

⁵² Kronika, sv. VII, str. 246.

Tekst prikazuje sl. 9.

Prevod:

»O žalosti! Munla Sulejman ode u vječnost,
Istiniti bog neka učini njegov grob rajskom
baščom.

Mejlja mu, odbaciv jedan, izreče kronogram:
Mulla Sulejman neka postigne milost Istinitog.
Godina 1174.«

Po obliku turbana na uzglavnom nišanu kao i po tome što pjesnik pokojnika naziva mulom, zaključujemo da je taj Sulejman bio obrazovan čovjek. Drugih podataka o njemu nemamo.

18. Natpis o opravci tvrđave i o gradnji Fazli-pašine kule u Bihaću. God. 1176. — Nije mi poznato da li je natpis kada stajao na spomeniku na koji se odnosi. O tome nam ne bilježi ništa ni Kadić⁵³ iz čije sam Kronike uzeo prepis natpisa.

Tekst:

جناب مصطفی خان اول شهنشاه جهان آرا
ایدوب فرمان وزیرى ابن محسن زاده یه حالا
بوهرکه قلعه سن باشند باشه هب ایتدیروب تعمیر
یکیدن ایلدی هم فضلی پاشا قلعه سن ابنا
تاشا ایلوب اتمامی میلی دیدی تاریخ
زهی بنیان بهمتانه دلکش قلعه والا

۱۱۷۶

Prevod:

»Vladar svijeta, njegova preuzvišenost Mustafa-han prvi
Naredio je sadanjem svome veziru Muhsinoviću
Da iz temelja popravi ovu bihaćku tvrđavu,
I da nanovo podigne također Fazli-pašinu kulu.
Mejlja, promatrajući završetak njihove gradnje izreče kronogram (ovako):
Lijepa li je ova besprimjerna građevina, kako je visoka ta privlačna kula.
Godina 1176.«

O bihaćkoj tvrđavi kao i o Fazli-pašinoj kuli vidi opširnije kod Kreševljakovića,⁵⁴ koji spominje ovu opravku tvrđave i gradnju Fazli-pašine kule.

⁵³ Kronika, sv. VII, str. 294.

⁵⁴ Stari bosanski gradovi, Naše starine I (1953), str. 30–31.

19. Natpis na nadgrobnom spomeniku Munla Zulfikara, učenika medrese. God. 1176. — Faksimil i prevod natpisa objavio je Kemura.⁵⁵ Natpis se prvotno nalazio zajedno sa svojim nišanom u groblju Bakr-babine džamije u Sarajevu. Nije poznato kada je nestao ovaj spomenik. Godine 1952 neposredno pred ekshumaciju spomenutog groblja tamo nije bilo više ovog spomenika.

Tekst:

Prevod:

»Čim je duša Munla Zulfikarova izašla iz korica tijela,

Odabrala je ružični dvor raja za stalno boravište.

Kako je kao učenik otišao s ovoga svijeta,
Neka ga tvorac uvrsti u red mučenika.⁵⁶

Sa dževher-slovima Mejlja mu izreče kronogram (smrti) ovako:

Ah! Odluči se za vječnost časna duša Zulfikarova.

Fatiha. Godina 1176.«

Pjesnik, kako vidimo, kaže za pokojnika da je umro kao učenik, a i Bašeskija bilježi u godini 1176 smrt Mula Zulfikara, rodnom iz Trebinja, učenika medrese.

⁵⁵ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XXII, (1910), str. 277.

⁵⁶ U islamskoj tradiciji postoji i takav hadis koji kaže da je onaj, koji umire tražeći nauku (učenik), umro mučeničkom smrću.

Sl. 10, 11

Sl. 12

20. Natpis na nadgrobnom spomeniku Dženetića mir Salih-bega, sina Osman-begova. God. 1176. — Nagrobni spomenik Salih-bega situiran je u groblju na Hanbi-noj Carini u Sarajevu i na njemu je sa tri strane uzglavnog nišana dosta krupnim nesh pismom ispisan ovaj natpis. Visina uzglavnog nišana 1 m, a osnovica 14 X 16 cm.

Tekst prikazuju slike 10, 11 i 12.
Prevod:

»Ponovno je puhnuo vjetar sudbine u ružičnjak svijeta,
I na zemlju srušio i uništio jedan novi pupoljak.
Emir (Mir) Salih sin Dženetića (Dženeti-zade) Osman-bega,
Napusti prolazni perivoj i ode u vječnost.
Mejlja! Čim sam čuo za njegovo preseljenje, izrekoh mu ovaj kronogram:
Gospodar neka Salih-bega nastani u rajski dvorac.

Godina 1176.«

I Bašeskija pod godinom 1176 bilježi smrt Salih-bega Dženetića, a o njemu vidi opširnije kod Kreševljakovića.⁵⁷

21. Natpis na nadgrobnom spomeniku Atije Morić, kćeri Muhamed-čelebije. God. 1176. — U dvorišnom groblju Vekil-Harčove džamije, pod Alifakovcem u Sarajevu situiran je nadgrobni spomenik s ovim natpisom. Uzglavni nišan, visine 68 cm, a osnovica 15 X 15 cm, ima na sebi djevojačku kapu, lijepo ukrašenu vegetabilnim i geometriskim ornamentima.

Tekst prikazuje sl. 13.
Prevod:

»Dobra kćerka Muhamed-čelebije More,
— Šteta — u cvijetu mladosti ode na drugi svijet.
Kuga dođe s poštovanjem i zavuče se pod njeno pazuhu,
Podiže je s počašću u namjeri da je odvede u rajsku baštu.
Kada je Mejlja čuo za njezino preseljenje, izreče joj kronogram smrti (ovako):
Neka je duša Atijina dostojna blizine (božje).
Godina 1176.«

Sl. 13

⁵⁷ O. c. p., str. 125.

U originalu je ispod teksta natpisa brojkama označena godina 1176. Međutim po mom preračunavanju brojčane vrijednosti slova u kronostihu dobio sam godinu 1177 (1763/64). Atija je, kako to saznajemo iz natpisa, umrla od kuge, a prema Bašeskiji, kuga se u Sarajevu pojavila 1 muharema 1176 (23 VII 1762) i trajala uzastupno tri godine. Prema tome Atija je mogla umrijeti i 1177.

U natpisu se kaže da je Atija kći Muhamed-čelebije More (Morića). Ovaj Muhamed-čelebija je, svakako, stric ili stričević poznatih braće Morića Mehmeda i Ibre, koji su 1170 (1757) godine pogubljeni u sarajevskoj tvrđavi kao kolovođe desetgodišnje pobune (1747—1757), a pokopani su u istom groblju gdje i Atija i njezin otac Muhamed-čelebija. O Morićima vidi opširnije kod Kreševljakovića.⁵⁸

22. Natpis na nadgrobnom spomeniku Muhamed-efendije, kadiskog pisara. God. 1176. — Nadgrobni spomenik s ovim natpisom nalazio se ranije u dvorištu Jagdži-zade Hadži-Ahmedova mesdžida u Sarajevu (upravo prema današnjoj Tržnici u Vase Miskina ulici). Mesdžid je porušen 1894 godine. Kada je nestalo ovog spomenika nije nam poznato. Faksimil i prevod natpisa donio je Kemura.⁵⁹

Tekst:

⁵⁸ Morići, Novi Behar, god. XII (1938).

⁵⁹ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XXIII (1911), str. 537.

⁶⁰ Kronika, sv. VII, str. 350. Mjesto Kara-Veria bilo je sjedište kadiluka, a nalazi se 60 km južno od Soluna u Grčkoj.

Prevod:

Šteta! Ponos pisara Muhamed-efendija preseli sa ovoga svijeta u vječne saraje.

Sidžil svoga života dovrši i potpisa čim ga pozva Istiniti na svoj sud.

Nada mu je spas uzvišenog gospodara, družina u grobu neka su mu rajske djevice, a stanište raj.

Mejlja! Izrekoh mu kronogram smrti, bez četiri, ovako:

Neka je pokoj svijetlom Muhamed-efendiji koji odlazi.

Godina 1176.«

Pokojni Muhamed-efendija prezivao se Gušić (Gušo-zade). To saznajemo od Bašeskije, koji u godini 1176 bilježi njegovu smrt i kaže da je bio glavni pisar sarajevske mehceme.

23. Kronogram povodom smrti Rumeliskog kadije Jahja-efendije. God. 1177. — Kadić, od koga prenosimo ovaj natpis, kaže, da je kadija Jahja-efendija pokopan u mjestu Kara-Firje.⁶⁰ Prema tome se ovaj natpis nije nalazio na njegovom nadgrobnom spomeniku.

Tekst:

فخر القضاة روم ايلي يحيى افندي كيم
جاه فناي ترك ايدوب قيلدى بقايه ارتحال
شهر قره فريه اكا توجيه اولميشكين ينه
ضبطنه رغبت ايتدى كوردى بقاسز برخيالينه
شوق لقاء الله ايله قويدكده فاني منصبى
تايداً ابقا ايلدى جاه بهشتى ذو الجلال
شرع شريفه دائماً تطبيق ايدردى حكمى
قاضى فى الجنة ديسم لايق دكلهى بو مقال
ايتسون انى رب رحيم سراينده مقيم
قبرنده حور اوله نديم تاكيم كله وقت سؤال
كلدقده چون روز جزا اولسون شفيعى مطفى
هيچ بر محله حق اكا كو سترميه روى ملال
يازردى بو وجهيله قلم تاريخ فوتن ميليا
يحيى افندي ايلدى عدن نعيمه ارتحال

۱۱۷۷

Prevod:

»Ponos kadija Rumelije, Jahja-efendija,
Napusti prolazni položaj i preseli u vječnost.
Iako mu bijaše dodijeljen položaj u mjestu Ka-
ra-Feria,
Nije za njim žudio, jer je znao da je prolazan
i samo fantazija.
U žudnji susrela sa bogom napuštajući privre-
meni položaj.
Uzvišeni mu dodijeli stalni boravak u raju.
Svoje presude uvijek je usklađivao s propisima
šerijata,
Pa nije li on zaslužan one izreke (Muhamedove):
»Jedan kadija će u ruj ...«
Neka ga milostivi Gospodar nastani u dvorcu
raja,
A u grobu sve do dana suđenja neka su mu
družina rajske djevice.
A kada dođe dan nagrađivanja neka mu je za-
govornik Mustafa,⁶¹
I ni u kojoj prilici neka ga Istiniti ne pokara.
Mejlja! Pero napisa kronogram smrti njegove
ovako:
Jahja-efendija preseli u raj Adu, koji je pun
blagostanja.
Godina 1177.«

Bašeskija u godini 1177 bilježi smrt »poznatog
ajana Hadži-Musazade Jahja-efendije«.

24. Natpis na džamiji Tokmo-zade
Hadži-Alijinoj u Sarajevu. God. 1177.
— Prepis ovoga natpisa uzeo sam od Kadića.⁶²
Nije mi poznato da li je original natpisa kada sta-
jao na odnosnom spomeniku, a ni Kadić nam o
tome ništa ne kaže.

Tekst:

مفخر تجار صاحب الخیر حاجی عمر
حسبہ اللہ یاپدی بویلہ برعلی اثر
انما یعمر کلامی قلبہ ایتدی وضوح
ایتدی بوجامعی بنا او ممدوح الیر
میلیا یازدی بوجمیلہ قام تاریخی
قیددی بونوجامعی اتمام الحاج عمر
۱۱۷۷

Prevod:

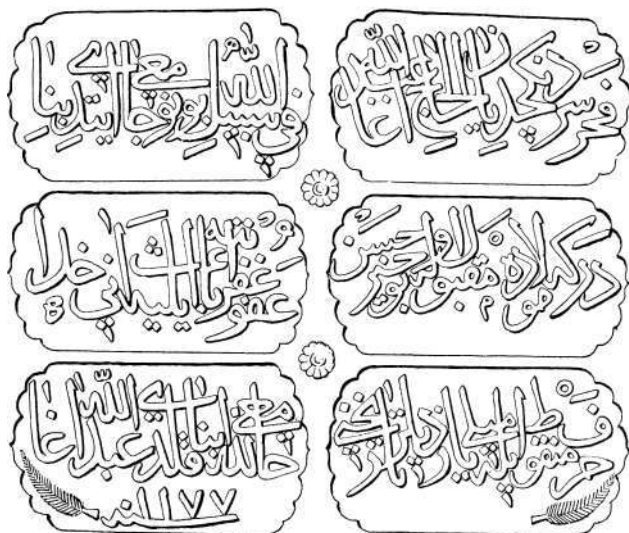
»Dobrotvor Hadži-Omer, ponos trgovaca,
Sagradi u ime boga ovu visoku građevinu.
Božije riječi »Džamije grade«⁶³ našle su odziva
u njegovom srcu.

I taj dobri čovjek sagradi ovu džamiju.
Mejlja! Pero napisa kronogram njezin ovako:
Hadži-Omer dovrši gradnju ove nove džamije.
Godina 1177.«

Kadić uz prepis natpisa dodaje da je džamija
Tokmo-zade Hadži Alijina izgorila u velikom po-
žaru Sarajeva 1697 godine. Iz natpisa saznajemo
da je džamiju obnovio Hadži Omer⁶⁴ godine H.
1177.

25. Natpis na mesdžidu Hasana
Pehlivana u Sarajevu. God. 1177. Ori-
ginalna ploča (velič. 70X60 cm) na kojoj je iskle-
san ovaj natpis i danas se čuva u Gazi Husrev-
begovoj biblioteci u Sarajevu, dok je prvodibno
bila uzidana nad glavnim ulazom u mesdžid Ha-
sana Pehlivana u ulici Podtekija u Sarajevu.
Mesdžid je porušen 1918 godine. Faksimil i pre-
vod natpisa objavio je Kemura.⁶⁵

Tekst:

Prevod:

»Ponos serdengečdija, Hadži-Abdulah-aga,
U ime boga podiže ovu džamiju.
Neka mu je kod Gospodara primljeno ovo do-
bro djelo.

⁶⁴ Dobrotvor Hadži-Omer prezivao se Žetica, sin je Ibrahimov, po zanimanju abadžija. Umro je od bo-
lesti kuge u Sarajevu 1783 godine. O njemu nam
pruža više podataka Bašeskija. Hadži-Omer je podi-
gao i popravio više objekata, a o njemu će biti spo-
mena i kod natpisa pod br. 35 i 50.

⁶⁵ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske
dobe, GZM XXIII (1911), str. 422–423.

⁶¹ Jedno od brojnih imena Muhamedovih.

⁶² Kronika, sv. VII, str. 310.

⁶³ Kur-an, IX, 18.

Bože, podaj neka mu ono bude uzrokom oprostu grijeha.

Sa menkut-slovima⁶⁶ izreče joj Mejlija kronogram ovako:

Abdulah-aga⁶¹ uime boga sagradi džamiju.

Godina 1177.«

Poznato je da je ovaj mesdžid izgorio 1697 godine.

26. Natpis o smrti Mustafa-efendije, muftije. God. 1177. — Prepis natpisa sačuvao nam se u Kadića.⁶⁸ Ovaj stih je zapravo samo kronostih natpisa što lako možemo uočiti i iz njegova teksta, jer ne pretstavlja jednu cjelinu. To konstatuje i Kadić i tom prilikom kaže da je ovaj kronostih prepisao iz neke stare rukopisne zbirke, a da na nadgrobnom spomeniku ovog muftije, sahranjenog u groblju Nadkovači, nema natpisa.

Tekst:

دیدم کوش ایلینجه ارتحانن میلیا تاریخ
علومک معدنی مفتی افندی کوچدی دینادن

۱۱۷۷

Prevod:

»Mejlija! Kada mi je stigao glas o njegovoj smrti, sačinih mu kronogram:

Izvor učenosti, muftija-efendija preseli se s ovog svijeta.

Godina 1177.«

Ovaj sarajevski muftija Mustafa-efendija prezivao se Hirri-zade (Mačković). I Bašeskija pod godinom 1177 konstatuje smrt muftije Hadži Mustafa, koga je na položaju muftije u veljači iste godine naslijedio Emir-čelebija Muhamed-efendija Svrako.

27. Natpis o opravci izvora u Hrvatinu. God. 1178. — Prepis natpisa nalazi se u jednoj rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta u Sarajevu.⁶⁹

⁶⁶ Menkut slova su isto što i dževher-slova tj. ona arapska slova koja na sebi imaju diakritičke znakove. Prema tomu i u ovom natpisu treba zbrajati vrijednost slova sa tačkama.

⁶⁷ Ovaj Abdulah-aga je vjerovatno Hadžimuratović o kojem vidi opširnije u Kreševljakovića: Vodovodi i gradnje na vodi u starom Sarajevu (1939), str. 56.

⁶⁸ Kronika, sv. VII, str. 311.

⁶⁹ Inv. broj 166/55.

Tekst:

سرخیل سرد نکچدی ان اول صاحب خیرجیل
حاجی محمد یعنی کیم آغای بیمل و عدیل

قلدی موفق انی حق یاپدی نیجه خیرصن
ازجمله شمدی بو اثر غفراننه اولدی دلیل

بورلشیکن حروتین صوین مجدد یاپدی توروب
یربر آقادی چشمه لرمانندی عین سلسیل

بوخیرجاری در بوماء ایچ ایله بانیه دعا
تاکیم ویره اگا خدا عمر لویل اجر جزیل

کلدی برعارف میلیا تاریخ اتمان دیدی
آل ایچ بوریا چشمه دن عین حیات اولدی
سبیل

Prevod:

»Zapovjednik serdengečdija, taj vlasnik dobrih djela,

Hadži-Muhamed-aga kojem nema ravnog ni sličnog.

Istiniti je njemu omogućio i on učini mnogo dobrih djela,

Između svih mu je evo sada i ovaj spomen povod oprostiu grijeha.

Obnovio je Hrvatinsku vodu (vrelu) kada se ona porušila,

I tako na više mjesta potekoše česme poput vrela Selsebila.⁷⁰

Ovo je jedno trajno djelo, pa pij vodu njegovu i učini dovu dobrotvoru.

Da mu bog podari dug život kao nagradu.

Mejlija! Stiže jedan poznavalac i izreče kronogram dovršetka gradnje (ovog vrela):

Uzmi i napij se s ovog lijepog izvora (česme), koji sebil je izvor života«.

U tekstu natpisa godina nije označena brojkama. Preračunavanjem brojčane vrijednosti slova u kronostihu dobivamo godinu 1178.

Ovaj dobrotvor Muhamed-aga prezivao se Ge-džebula i bio je aga 97-og džemata, a umro je 1765/66 godine. O Hrvatinskom izvoru vidi opširno kod Kreševljakovića.⁷¹

⁷⁰ Selsebil je vrelo u raju.

⁷¹ Vodovodi i gradnje na vodi u starom Sarajevu (1939), str. 56.

28. Natpis na nadgrobnom spomeniku Bege Hadži-Mustafe, sina Žige Hadži-Hasana. God. 1178. — Nadgrobni spomenik s ovim natpisom ranije je stajao u groblju koje se nalazilo upravo pred današnjim domom Jugoslavenske Armije, a kuća u kojoj su stanovale Žige bila je situirana na mjestu zgrade današnje Škole za primjenjenu umjetnost. Kada je godine 1946 ovo groblje ekshumirano spomenik zajedno s ovim natpisom, uz ostale spomenike ovoga groblja, prenešen je u groblje na Bakijama, gdje se i sada nalazi. Međutim, kod prenošenja spomenik je oštećen tako, da mu je odbijen turban i jedan dio trupa uzglavnog nišana. Tako je oštećen natpis; nestalo je prvog polustiha s početka natpisa i prvog polustiha od trećeg stiha, jer je natpis ispisan s dvije strane nišana. Sačuvao nam se je prepis cijelog natpisa.

Tekst prikazuje sl. 14.

Prevod:

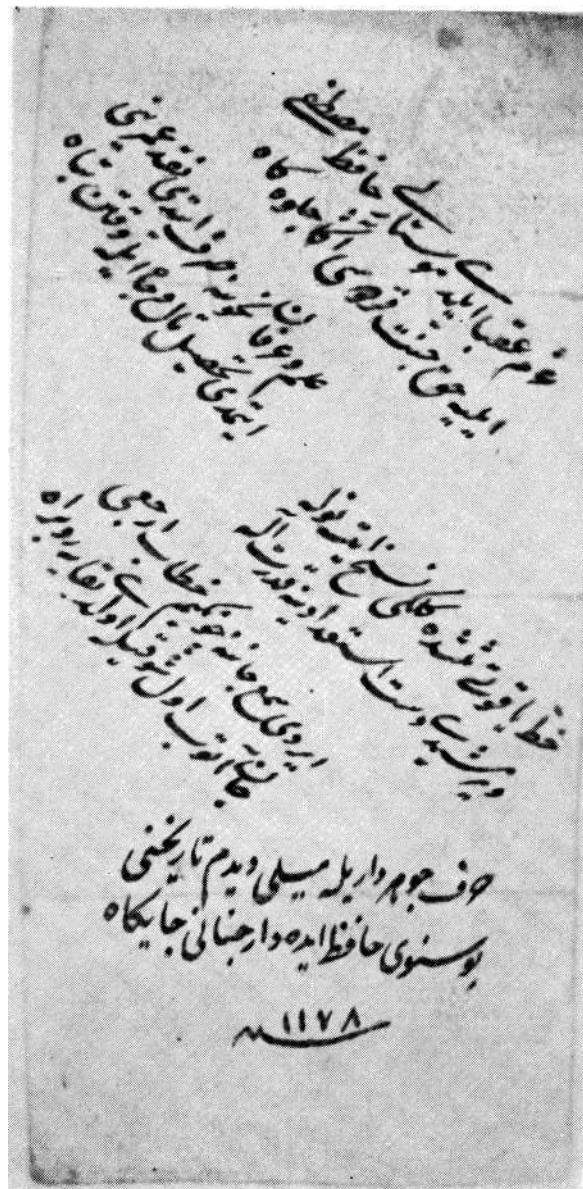
»Bego Hadži-Mustafa, sin Žige Hadži-Hasana,
Umro je kao mladić od bolesti kuge.
Kada je njegovoj duši stigao glas »Povrati se!«,
On vesela lica žrtvova svoj cijneni život.
Na Sudnjem danu neka mu je zagovornik ponos
svijeta (Muhamed),
A prestupke i grijeha neka mu bog oprost.
Mejlja! Izade jedan neviđeni glas i izreče mu
kronogram:
Hadži Mustafa neka je zaslužan milosti Gospodara.

Godina 1178.«

Bašeskija također bilježi u 1178 godini smrt Žige-ogli Bege.

Sl. 14

Sl. 14 a

29. Natpis povodom smrti Mostarca Hafiz Mustafe. God. 1178. — Ovaj natpis ispisan je lijepim talik pismom na jednom komadiću starog papira, velič. 15X7 cm, čiji se original nalazi kod mene.

Tekst sadrži sl. 14a.

Prevod:

»Hafiz Mustafa Mostarac (Mostarli) odluči se za drugi svijet,
Istiniti neka mu učini raj Firdevs mjestom uživanja.

Svoj cijneni život žrtvovao je za nauku i prosvječivanje,

A nije vrijeme tratio u sticanju imetka i položaja.

Kako je divno njegovo jakuti pismo u sulusu sa perom kojim se piše nesh,

Sposobnostima njegove ruke data je božanska moć.

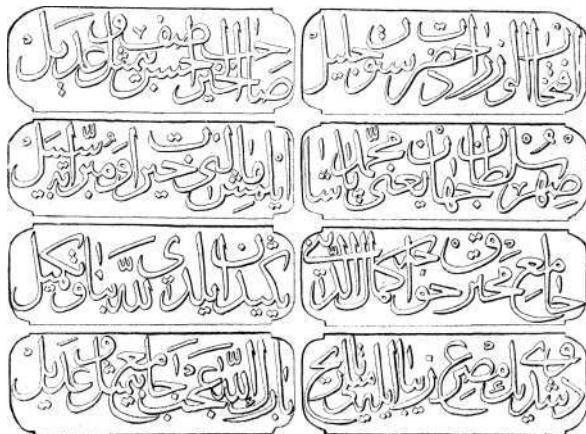
*Kada je njegovoj duši stigao glas »Povrati se!«,
Ispusti dušu i s ljubavlju ode u vječnost.
Mejlja! Kronogram smrti njegove izrekoh sa
dževher-slovima ovako:*

*Neka je raj utočište Bošnjaku Hafizu.
Godina 1178.»*

Nije nam poznato gdje se nalazi grob ovog Hafiz Mustafe, ali na osnovu podataka koje nam pruža Bašeskija u svom Nekrologiju, moglo bi biti da je sahranjen u Carigradu. Naime, Bašeskija u godini 1178 konstatuje smrt »Hafiza Moste,⁷² kاتب, (umro) u Istanbulu«.

30. Natpis na džamiji Havadže Kemaludina u Sarajevu. God. 1180. — Originalna ploča s ovim natpisom (velič. 58X78 cm) ranije je stajala nad glavnim ulazom u spomenutu džamiju u mahali Čemaluši. Džamija je bila situirana upravo na mjestu današnjeg vakufskog nebodera, a porušena je 1940 godine, i tom prilikom ploča s ovim natpisom prenesena je u lapidarij Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, gdje se i danas čuva. Faksimil i prevod natpisa objavio je Kemura.⁷³

Tekst:

Prevod:

*»Ponos vezira, visoki državnik, njegova uzvišenost,
Dobrotvor poput Asafa, kojem ravnog nema,
Zet vladara svijeta Muhamed-paša,
Čitavo svoje imanje žrtvovao je u dobrotvorne svrhe.
Obnovio je izgorjelu Havadže Kemaludinovu džamiju,
Koja bijaše porušena.
Mejlja! Ispade kronogram gradnje njezine u lijepom stihu:
Neka je blagoslovljena divna i besprimjerna džamija.«*

⁷² Sarajlije su doseljenike iz Mostara nazivali različito: Mostarci, Moste ili Mostići, pa i danas u Sarajevu ima porodica koje se tako prezivaju.

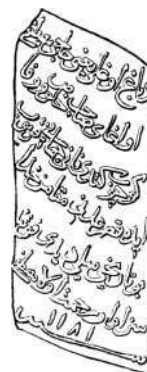
⁷³ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XXIII (1911), str. 422–423.

U originalu natpisa, kako vidimo, godina nije izražena brojkama, ali preračunavanjem brojčane vrijednosti slova kronostiha dobivamo godinu 1180.

Iz gornjeg teksta vidimo da se ovaj natpis odnosi na obnovu ove džamije. Napominjemo da je i ova džamija stradala u velikom požaru 1697, a iz natpisa vidimo da ju je obnovio Muhamed-paša. On je bosanski namjesnik Silahdar Muhamed-paša. Postoji i njegova zakladnica za ovu džamiju.⁷⁴

31. Natpis na nadgrobnom spomeniku Tabakovića (Tabak-ogli) Hadži-Mustafe. God. 1181. — Faksimil i prevod natpisa objavio je Kemura.⁷⁵ Nadgrobni spomenik s ovim natpisom nalazio se u groblju kod Čokadži Hadži-Sulejmanove džamije u Sarajevu.

Tekst:

Prevod:

»Dabak-ogli Hadži-Mustafa-aga, umro je i napustio prolazni svijet.

Neka mu bog učini raj Adn stalnim boravištem.

Mejlja povodom njegove smrti izreče ovaj kronogram:

Neka je Mustafa dostojan milosti božje.

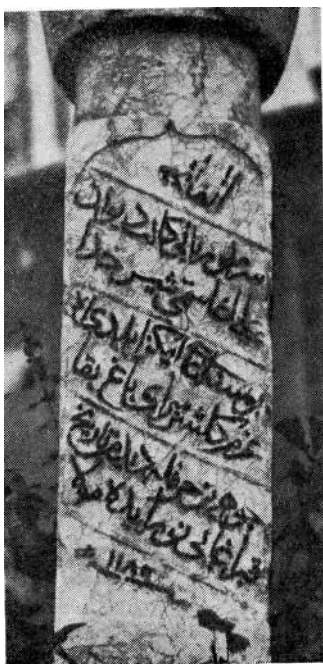
Godina 1181.«

Kada saberemo brojčanu vrijednost slova u zadnjem polustihu ovog natpisa, dobićemo godinu 1190, a ne 1181, koja je, kako se to vidi iz faksimila, ispisana brojkama ispod teksta natpisa. Godina 1181 može se iz stiha dobiti samo tako, da se zadnja riječ u tekstu natpisa »Mustafa« piše s elifom a ne sa j, ali tako ne stoji u faksimilu, kojeg ovdje donosimo. Do ove greške moglo je doći i kod izrade samog faksimila.

Da je ovaj Hadži Mustafa zaista umro 1181 godine imamo potvrdu i u Bašeskinom Nekrologiju.

⁷⁴ O Havadže-Kemaludinovoj džamiji i njenom obnovitelju silahdar Muhamed-paši napisao je posebni članak H. Mehmed Handžić u Jugoslavenskom listu Gođ. XXI (1939) broj 280, str. 7 od 25 I 1939.

⁷⁵ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe GZM XXIII (1910), str. 57.

Sl. 15

32. Natpis na nadgrobnom spomeniku ser-turnadžije Ali-age. God. 1182. — Nadgrobni spomenik s ovim natpisom i danas se nalazi u dvorišnom groblju Ferhadije džamije u Sarajevu. Natpis je isklesan lijepim nesh pismom s jednu stranu uzglavnog nišana, visine 1 m i osnovice 18 X 18 cm. Grob ovog turnadžije ograđen je santračem.

Tekst sadrži slika 15.

Prevod:

»Fatiha!
Ser-turnadžija Ali-aga, pisar na Divanu,
Imenjaka božjeg lava (H. Alije),
Nalazeći se na položaju bosanskog age, učini
»ah«,
I odluči preseliti se u bašću Gulšen-saraja.
Sa dževher slovima izrekoh mu kronogram:
Grob age neka osvijetli Gospodar.
Godina 1182.«

U ovom natpisu pjesnik nije spomenuo svoj pseudonim. No, Kadić, koji također ima prepis toga natpisa,⁷⁶ navodi da ga je spjevao Mejlija. To je, svakako, mogao zaključiti po samoj stilizaciji, ali i po drugim podacima, pa se možemo osloniti na njegovo mišljenje.

33. Natpis na nadgrobnom spomeniku Sabure Hadži Mustafe, kazandžije. God. 1183. — Sve do 1946 godine nalazio se nadgrobni spomenik s ovim natpisom u

groblju Natkovači, uz kapiju na Ploči u Sarajevu. Spomenute godine nestalo je nišana s ovoga groblja. Prepis natpisa sačuvao nam se kod Kadića.⁷⁷

Tekst:

حیف غزغانی صوره زاده جی مصلفی
ترک ایدوب دنیایی اولدی عازم دارقا
بیلدی بودار فنا جای حقور اولدیغن
ایلدی راحتسرای رحمت مولایی جا
حق تعالی جرم وعصیان قرین عفواید
روز محشرده شفیعی اوله فخرالانبیا
ارتحالن کوش ایدوب میلی دیدی تاینی
جنت فردوسه نائل اوله حاجی مصلفی

۱۱۸۳

Prevod:

Šteta! Hadži Mustafa Sabura, kazandžija,
Napusti ovaj svijet i odluči se za vječnost.
On je znao da prolazna kuća nije stalna,
Božja milost učinila mu je boravištem dvorac
mira,
Uzvišeni bog neka mu oprosti greške i pre-
stupke,
A na Sudnjem danu neka mu je zagovornik po-
nos poslanika (Muhamed).
Kada je Mejlija čuo za njegovu seobu, izrekao
mu je kronogram smrti:
Hadži-Mustafa neka dospije u raj Firdevs!
Godina 1183.«

Hadži Mustafa Sabura bio je član vrlo bogate sarajevske porodice, sin je Hadži-Mehmedov. Nakon očeve smrti nije se dijelio sa svojim bratom Begom Ibrahimom, nego su zajedno radili, pa je tako iza smrti Hadži-Mustafine njihova imovina procijenjena na 9,612.938 akči ili 400.533 groša. I Bašeskija je zabilježio smrt *bogatog* kazandžije Hadži Mustafe Sabure. O Hadži Mustafi vidi opširnije kod Kreševljakovića.⁷⁸

34. Natpis na nadgrobnom spomeniku Jusuf-efendije. God. 1184. — Prepis natpisa sačuvao nam se u Kadićevoj Kronici.⁷⁹ On kaže da je natpis prepisao direktno s nadgrob-

⁷⁶ Kronika, sv. VIII, str. 384.

⁷⁷ Kronika, sv. VIII, str. 433.

⁷⁸ Kazandžijski obrt u Bosni i Hercegovini, GZM 1951, str. 201–202.

⁷⁹ Kronika, sv. VIII, str. 39.

nog spomenika Jusuf-efendije, koji je sahranjen u groblju na Alifakovcu u Sarajevu. Danas više toga spomenika nema.

Tekst:

يوسف افندي ابن محمد امين حيف
دارفنادن اخرته قلدي انتقال
ميلي وفاتي سالنه تاريخ ايدوب ديد
يوسف افندي ايلدي عقبايه ارتحال

۱۱۸۴

Prevod:

»Šteta, Jusuf-efendija, sin Mehmed-Eminov,
Iz prolazne kuće preseli se na drugi svijet.
Mejlja za godinu njegove smrti izreče krono-
gram ovako:
Jusuf-efendija se preseli u vječnost.
Godina 1184.«

O tome Jusuf-efendiji imamo nešto više po-
dataka u Bašeskijinu Nekrologiju. Tu se navodi
da je 1184 godine umro »Zutobradi, čosavi Jusuf-
efendija, mostarski kadija, koji je bolestan došao
u Sarajevo i tu umro«.

U sidžilu sarajevskog kadije pak od 24 rebia
I 1184 (19 VII 1770) nalazi se popis ostavine ka-
dije, Jusuf-efendije, sina Mehmed Eminova iz
Careve mahale; ostavina mu je procijenjena na
479.730 akči. Među ostalim navedeno je i 20 sve-
zaka raznih knjiga.⁸⁰

35. Natpis na česmi pred Carevom
džamijom u Sarajevu. God. 1184. — Ori-
ginalna ploča, veličine 78X50 cm, na kojoj je
isklesan ovaj natpis, danas se čuva u lapidariju
Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, a pr-
vobitno je bila uzidana više spomenute češme.
Pismo lijep nesh. Prepis i prevod natpisa objavio
je i Kreševljaković.

Sl. 16

Tekst prikazuje sl. 16.

Prevod:

»Hadži Omer, taj odlučni i poduzetni čovjek,
Njegova dobra djela teku poput vode na više
mjestu.
Između kojih je, evo, i ova nova voda života,
koju dovede,
I u koju svrhu utroši dosta zlata.
Sve do izvora nanovo ju je podigao,
Neka ga zato bog nagradi na Sudnjem danu.
Žednima je Mejlja izrekao kronogram (ove
česme) ovako:
Uzmi i napij se s ove česme vode koja je poput
Kevsera.«⁸¹

Godina natpisa izražena je samo u slovima, i
kada saberemo brojčanu vrijednost slova u kro-
nostihu, dobićemo godinu 1184.

Dobrotvor Hadži Omer o kojem je riječ u
ovom natpisu je onaj isti koji je popravio Tokmo-
zade Hadži-Alijinu džamiju. O ovoj česmi vidi
opširnije kod Kreševljakovića.⁸²

36. Natpis na nadgrobnom spome-
niku Redžeb-age. God. 1184. Prepis nat-
pisa sačuvao nam se u Kadićevoj Kronici.⁸³ On
kaže da je natpis prepisao s jednog prelomljenog
nišana u groblju na Alifakovcu, kojeg nišana da-
nas više nema u spomenutom groblju.

Tekst:

آب روی اغوات بهکه رجب اغای شجاعت عنوان
سمت استانبوله عزم انتکن عمری بولدی بوخلده پایان
بیلدی دنیای دکل جای خور سفر اخرته اولدی روان
حرف مجمله دیدم تاریخ رجب اغایه اوله نهب باب

۱۱۸۴

⁸¹ Vrelo u raju.

⁸² Vodovodi i gradnje na vodi u starom Sarajevu,
str. 56—60.

⁸³ Kronika, sv. VIII, str. 39.

⁸⁰ Sidžil XI, str. 125—126.

Prevod:

»Redžeb-aga, ponosni bihački aga, koji je poznat po hrabrosti,
Odlučio se i krenuo u pravcu Istanbula,
Ali mu život bijaše završen u ovome mjestu,
Saznao je da ovaj svijet nije mjesto boravka,
pa preseli u vječnost.
Sa mudžem-slovima izrekoh kronogram njegove smrti;
Redžeb-agi nek se dosudi ulazak u raj.
Godina 1184.«

Da bismo dobili godinu 1184, koja je, kako vidimo i kod Kadića, napisana brojkama ispod teksta natpisa, trebamo da zbrojimo samo ona slova u kronostihu koja na sebi imaju diakritičke znakove, a koja se u arapskom jeziku, pored džeher slova, nazivaju još i *mudžem slovima*.

U natpisu pjesnik ne spominje svoje ime. Međutim, Kadić i za taj natpis napominje, da ga je spjevao Mejlija, a to bismo mogli zaključiti i po samom stilu natpisa, pa ga zato ovdje i donosimo.

Ovaj Redžeb-aga bio je zapovjednik nekog odjela vojnika u bihačkoj kapetaniji i vrlo vjerovatno da je bio pošao u Istanbul kao havaladžija.

37. Natpis na nadgrobnom spomeniku Muzaferije Hadži-Ahmeda. God. 1186. — Kadić uz prepis ovoga natpisa dodaje da je natpis prepisao direktno s nadgrobnog spomenika Muzaferije, pokopanog u groblju džamije Buzadži Hadži-Hasana u Sarajevu.⁸⁴ Spomenici ovoga groblja stradali su 1951. godine.

Tekst:

ای دریغاکیم مظفرزاده جی احمدک
ایلدی باد اجل ملزار عمرینی تباه
روز محشرده شفیع اوله فخرالمرسلین
قبرینی ایده منور نور اذکار آلہ
ارتحالن گوش ایدوب میلی دیدی تاریخی
حاجی احمد جنت فردوس قلسون جایناه

۱۱۸۶

⁸⁴ Kronika, sv. VIII, str. 148.

Prevod:

O žalosti! Vjetar sudbine uništi perivoj života
Muzaferije (Muzaferi-zade) Hadži-Ahmeda.
Na Sudnjem danu neka mu je zagovornik ponos
poslanika (Muhamed),
A njegov grob neka je ispunjen svjetlom spominjanja boga.
Čuo je Mejlija za njegovu smrt, pa mu izreče
ovaj kronogram:
Hadži Ahmedu neka je utočište raj Firdevs.
Godina 1186.«

38. Natpis povodom smrti Muhammed-paše Muhsinovića. God. 1188. — Prepis ovoga natpisa našao sam u jednoj rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta u Sarajevu.⁸⁵

Tekst:

صدر اعظم صهر شاهنشاه ملاذ بیگسان
آصف دوران سنی مخبر پیغمبران
یعنی محسن زاده اولدستور صاحب مرحمت
اولدی عقبایه وکیل سلطنت ایکن روان
بروزیر بی نظیر صائب التذیر ایدی
عفت وعقل و فراستله آرسطوی زمان
روحنی مستغرق دریای غفران ایده حق
اوله محشرده شفیع حضرت فخر جهان
کلدی برداعی دیدی تاریخ فوتن میلیا
اوله محسن زاده صاحب دولت صدرالجهان

۱۱۸۸

Prevod:

»Sadrazam, zet cara careva, utočišta nevoljnika,
Asaf svoga vremena, imenjaka ponosa poslanika
(Muhameda),
Muhsin-zade, taj milostivi državnik,
Ode u vječnost taj zamjenik carstva.
On je nenadmašiv vezir, koji bijaše vješt upravljanju,
A po čestitosti i oštroumnosti bijaše Aristotel
svoga vremena.
Neka Istiniti primi njegovu dušu u more svoga oprost,

⁸⁵ Inv. broj 31/55.

*A na Sudnjem danu neka se za njega zauzme
ponos svijeta (Muhamed).*

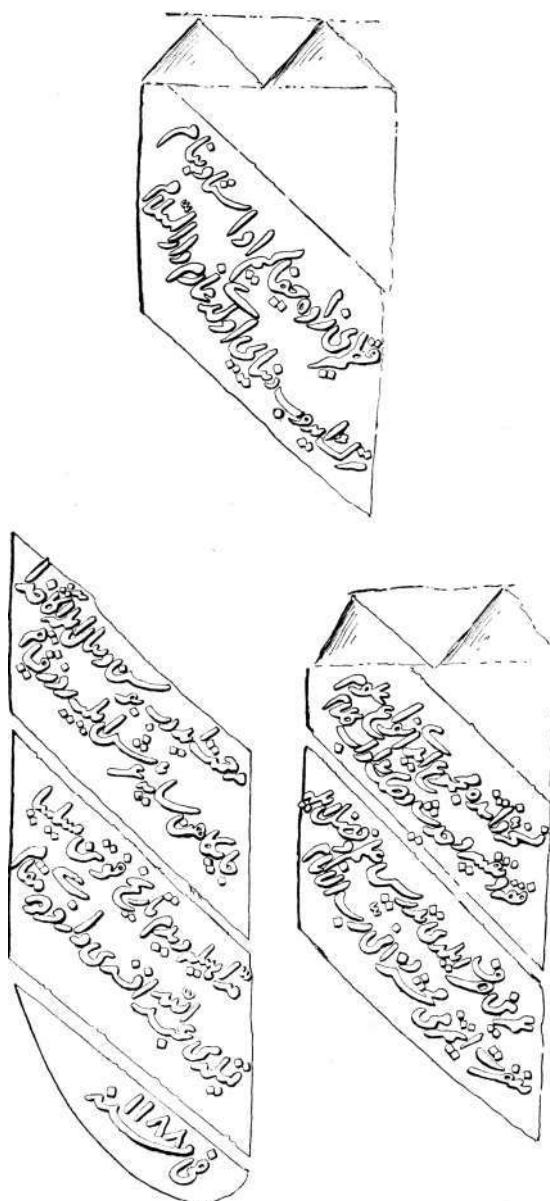
*Mejlja! Stiže jedan molitelj i izreče mu kro-
nogram smrti:*

*Neka Muhsin-zade bude u pročelju raja.
Godina 1188.»*

Prema Bašeskiji Muhamed-paša Muhsinović je umro u Šumli.

39. Natpis na nadgrobnom spome-
niku Abdulah-efendije Kantamirije.
God. 1188. — Nadgrobni spomenik s ovim natpi-
som bio je situiran u dvorišnom groblju Bakr-
babine džamije u Sarajevu (na Atmejdanu, gdje
je danas park). Faksimil natpisa sačuvan je kod
Kemure.⁸⁶

Tekst:

⁸⁶ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe GZM XXII (1910), str. 275.

Prevod:

*»O žalosti! Kantamiri-zade, taj poznati učeni
čovjek,*

Napusti ovaj svijet i odluči se za kuću spasa.

*Njegova ličnost (osoba) bijaše obdarena raznim
znanostima:*

*Fikhom, tefsirrom, hadisom, sakjom i lijepom
književnošću.*

*Život je proveo u predavanjima raznih nauka
i vrlina,*

*Pa zar na Sudnjem danu da mu zato stvoritelj
svijeta ne oprostí (grijehe).*

Bog se smilovao njegovoj starosti,

I neka ga na dan suđenja skloni u hlad Arša.

*Mejlja! S dubokim uzdahom izrekoh mu kro-
nogram smrti ovako:*

*Abdulah-efendija je postignuo raj Firdevs kao
boravište.*

Godina 1188.»

Abdulah-efendija Kantamirija je sin Ahme-
dov, unuk Hadži-Muhamedov, a praunuk Hadži-
Halil-efendije. Godine 1188 (1774/75), dakle u
istoj godini u kojoj je i umro, sagradio je lijepu
zgradu za biblioteku, koja se nalazila na Atmej-
danu u Sarajevu. Ta je biblioteka porušena 1897
godine pri regulaciji lijeve obale Miljacke, a nje-
zin fond knjiga prenesen je tom prilikom u Gazi
Husrev-begovu biblioteku. Među prenesenim knji-
gama ima više rukopisa koje je Abdulah-efendija
svojom rukom prepisivao.⁸⁷ Na jednom od tih ru-
kopisa nailazimo na bilješku iz koje saznajemo
da je Abdulah-efendijin učitelj bio Abdul-Kadir,
a učitelj ovoga Husein Isbeija.⁸⁸

Bašeskija u Nekrologiju bilježi smrt Abdulah-
efendije Kantamirije i za njega kaže da je bio
vrlo star, vaiz (propovjednik), muderis (profesor)
i katib šerijatskog suda u Sarajevu.

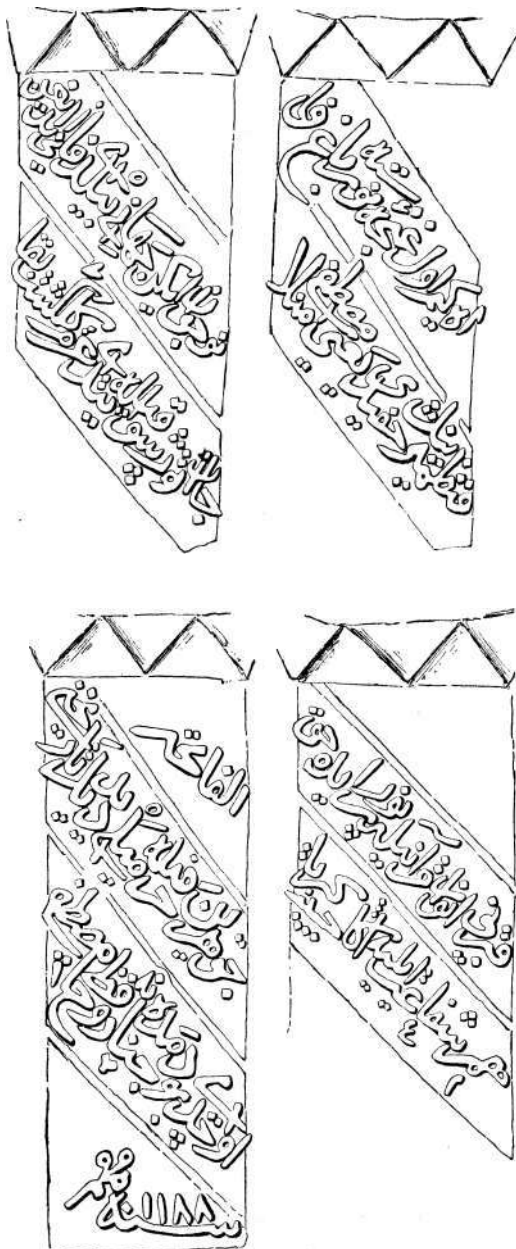
Kći ovog Abdulah-efendije, Arifa, bila je uda-
ta za Mostarca Ahmed-efendiju. Iz toga braka
rodio im se sin Mustafa, koji umrije veoma mlad
1188 godine, kako ćemo to vidjeti iz sljedećeg
natpisa (vidi natpis pod brojem 40).

⁸⁷ Vidi rukopise pod inv. br. 419, 428, 520, 523, 525,
526, 655, 706, 1683, 1742, 2467 i 2554.

⁸⁸ Inv. br. 419.

40 Natpis na nadgrobnom spomeniku Munla Mustafe. God. 1188. — Nadgrobni spomenik Munla Mustafe bio je situiran u dvorištu Bakr-babine džamije u Sarajevu, upravo kod groba njegova djeda Abdulah-efendije Kantamirije. Faksimil i prevod natpisa objavio je Kemura.⁸⁹

Tekst:

Prevod:

»Ah, taj rascvjetali pupoljak ovozemnog ružičnjaka, Munla Mustafa, unuk Kantamirije, Kao mladić saznade da život nije vječan,

Ispusti dušu i s ljubavlju se odluči za vječni ružičnjak.

Neka Istiniti ispuni njegov grob svjetlom Kur-ana,

I neka se za njega zauzme miljenik božji (Muhammed)

El-Fatiha!

Sa dežvher-slovima izreče mu Mejlija kronogram smrti ovako:

Ovog časa odleprša u raj duša Hafiz Mustafina, Godina 1188.«

Za Hafiz Mustafu Bašeskija u Nekrologiju pod godinom 1188 kaže ovo: »Sin Mostića Ahmed-efendije, a unuk Kantamirije, mlad, dječak. Umro je od vrućice i mnogo mu je svijeta bilo na sprovodu.«

41. Natpis na medresi Džumišića Sim-zade u Sarajevu. God. 1189. — Prepis i prevod ovoga natpisa dao je Kemura.⁹⁰ Prepis natpisa našao sam i u jednoj rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta u Sarajevu.⁹¹

Tekst:

مطلع شمس معارفدر بوزيبا مدرسه

نور پاش معرفت اولسه نوله پيش وپسه

بونده تحصيل اولنور انواع علم ومعرفت

صرف ونحو وفقه وتفسير وحديث وهندسه

حضرت حق حشره دك معور وآباد ايليه

بودعايي ايلملك لازمدر الحق هر كه

ميليا تحسين برله ديديلر تاريخي

مجمع ارباب علم اولدى بوزينا مدرسه

سنة ١١٨٩

Prevod:

»Ovo krasno učilište je istok znanosti, Odakle će se širiti svjetlo prosvjete na sve strane

Ovdje se stiču razne znanosti:

Gramatika, sintaksa, šerijatsko pravo, komentar Kur-ana, tradicija, matematika.

Uzvišeni bog neka je (ovu medresu) uzdrži do Sudnjeg dana,

Koju molitvu treba svako da čini.

Mejlija! Odobravajući (gradnju medrese) izrekli su joj kronogram ovako:

Ova lijepa medresa postala je stjecište učenih ljudi.

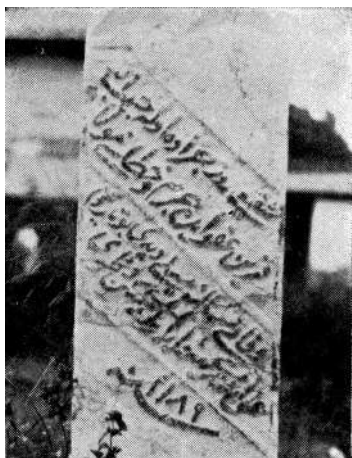
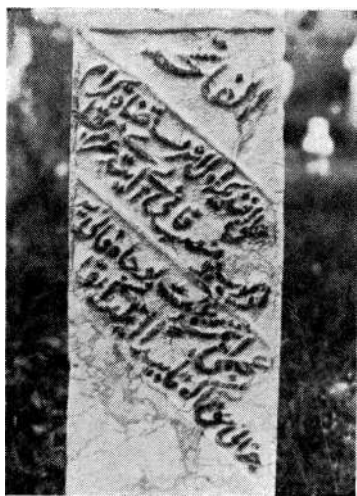
Godina 1189.«

⁸⁹ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XXII (1910), str. 276.

⁹⁰ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe GZM XXII (1910), str. 110.

⁹¹ Inv. br. 31/55.

Medresa na koju se ovaj natpis odnosi nalazila se s lijevu stranu Miljacke, nedaleko od Šeh-her-čehajina mosta u Sarajevu, a sagradio ju je godine 1775/76 Džumišić Abdul-Kerim efendija. Godine 1897, prilikom regulacije lijeve obale Miljacke, porušena je i ova medresa, pa je vjerovatno tada nestalo i originala ovoga natpisa. Kemura objavljuje više dokumenata o spomenutoj medresi.⁹²

Sl. 17, 18

42. Natpis na nadgrobnom spomeniku Ali-efendije, kadije. God. 1189. — Nadgrobni spomenik s ovim natpisom i danas stoji nad grobom Ali-efendije u dvorištu Jahja-pašine džamije u Sarajevu. Natpis je ispisani lijepim nesh pismom s dvije strane uzglavnog nišana (veličine 1,5 m visine i osnovice 12 X 12 cm). Grob Ali-efendije ograđen je santračem od lijepo tesanih kamenih ploča.

Tekst prikazuju slike 17 i 18.

Prevod:

»Ali-efendija, koji je najčasniji među kadijama, Ostavio je prolazni položaj i preselio se u vječnost.

Je li ikakvo čudo ako on nije težio za ovim prolaznim položajem,

Istiniti mu je dodijelio raj za vječni boravak.

Neka mu je na Sudnjem danu zagovornik božji miljenik (Muhamed)

I neka njegovim grijesima uslijedi oprost.

Za godinu njegove smrti Mejlija izreče ovaj kronostih:

Ali-efendiji je raj Huld boravište i utočište.

Godina 1189.«

Bašeskija nam u svojoj Kronici pod 1189 godinom daje sljedeće interesantne podatke o ovom kadiji: »U ponedjeljak 20 šabana (umro je) kadija Alija, iz naše mahale. Bio je poznat po tome što je imao mnogo neprijatelja. Nekoliko građana podnese tužbu protiv njega i konačno bude protjeran (iz Sarajeva) i ode u Selanik. Zauzimanjem Silahdara Muhamed-paše bude pomilovan i tako se zajedno s pašom vrati kući (u Sarajevo). Iza toga je dobio nekakvu bolest u nogama, od koje je bolesti i umro. Bijaše darežljiv, bog mu se smilovao, visoka stasa. Iza sebe je ostavio mnogo djece. Sala mu je proučena na munari«.

Ovaj kadija, Ali-efendija, bio je domaći čovjek, iz porodice Čurčića, sin je kadije Hadži-Mehmeda.

43. Natpis na nadgrobnom spomeniku Kurevije Sulejman-efendije. God. 1190. — Sulejman-efendija je sahranjen u dvorištu Vekil-Harčove (Hadžinske) džamije u Sarajevu, pod Alifakovcem. Na njegovu grobu i danas postoji nadgrobni spomenik, na čijem je uzglavnom nišanu isklesan sa dvije strane ovaj natpis. Nišan je visok 1 m, a osnovica mu je 18 X 18 cm. Spomenik je ograđen zajedničkim santračem sa grobom Abdulah-efendije Kurevije, koji je umro 1144 (1731/32).

⁹² Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe GZM XXII (1910), str. 110.

Sl. 19 i 20

Tekst prikazuju slike 19 i 20.

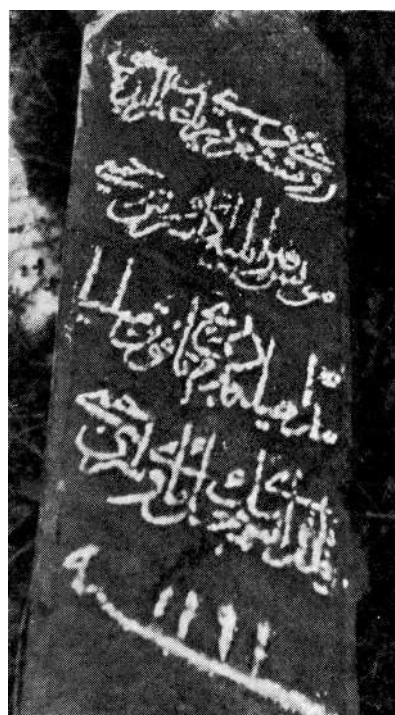
Prevod:

»O žalosti! Kurevija Sulejman-efendija,
Ode s ovoga svijeta i preseli se u vječnost.
(On) nije težio za prolaznim položajem,
Jer ni prorok Sulejman nije mogao zadržati
prolazni položaj.
Čitav život je proveo posvetivši se znanosti i
umjetnosti (huner),
I zbog toga je zaslužio milost božju na Sudnjem
danu.
Kada je Mejlija čuo za njegovu smrt, izreče mu
kronogram:
Kureviji neka je utočište vječni raj!
Godina 1190.«

44. Natpis na nadgrobnom spomeniku Dženetića Smail-bega. God. 1191. — U velikom groblju na Hanbinoj Carini u Sarajevu sahranjen je Smail-beg Dženetić, a na njegovom se grobu i danas vide nišani s ovim natpisom

Sl. 21

Sl. 22

Tekst prikazuju slike 21 i 22.

Prevod:

»O žalosti! Poštovana osoba Dženetić (Dženeti-
zade),
Odluči se za vječnost i napusti kuću iskušenja.
Tri godine je bio kajmekam bosanskog valije
(vezira),

Sl. 23

I niko u ovom gradu nije doživio od njega kakve neugodnosti.

Njegovu dušu neka Istiniti primi u more svoje milosti,

A i drug u grobu neka mu je milost (božja).

Mejlja! S dubokim uzdahom izrekoh mu kronogram smrti:

Smail-beg učini sebi utočištem rajski dvorac.

Godina 1191,«

Smail-beg Dženetić je sin Ahmed-age (vidi natpis pod brojem 6). Bio je više puta sarajevski muselim, a povjeravani su mu i drugi poslovi. Bašeskija za Smail-bega kaže da je bio zaštitnik raje i bilježi da je umro 17 rebia II 1191 (25 V 1777). Smail-beg je sagradio i onaj konak čiji je natpis ovdje obrađen (vidi natpis pod brojem 10). O njemu vidi opširno kod Kreševljakovića.⁹³

45. Natpis na nadgrobnom spomeniku Šejha Muhameda. God. 1191. — U dvorištu Silahdar Mustafa-pašine (Sinanove) tekije u Sarajevu pokopan je šejh Muhamed, na čijem je uzglavnom nišanu isklesan ovaj natpis. Uzglavni nišan ima na sebi kauk derviša kaderiskog derviškog reda. Spomenik je ograđen santračem.

⁹³ O. c. p., str. 131–140.

Tekst prikazuje slika 23.

Prevod:

»Voda šejhova, pretstavnik onih koji su spoznali istinu,

Poznavalac svih tajni, taj odabranik, kaderiski šejh,

Iz ljubavi prema ljepoti božijoj žrtvovao je dušu i preseli u kuću istine gdje se nastani.

Robovi praga tekije, Mejlija i Emin, zajednički mu izrekoše kronogram (smrti) dižući kažiprst.

Taj šejh savršenih izgovori: »O živi!« i umrijet Godina 1191.«

Kako vidimo, u natpisu nije spomenuto ime ovog šejha. Međutim, u Nekrologiju Mula Mustafe Bašeskije imamo potvrdu da se natpis odnosi upravo na šejh Muhameda. Naime, bilježeći smrt šejh Muhameda u 1191 godini, Bašeskija citira u svom Nekrologiju i zadnji stih ovoga natpisa.⁹⁴ On nam daje i tačan datum smrti ovoga šejha: 21 džumada I 1191 (28 VI 1777) godine. S druge pak strane, iz sidžila sarajevskog kadije saznajemo, da je već 22 džumada I (29 VI 1777) izvršen popis i prenos ostavine umrlog Hadži-Muhameda, sina Hadži-Hasanova, šejha Silahdar Mustafa-pašine tekije na njegove nasljednike (ženu, 2 sina i 2 kćeri).⁹⁵

Vrijedno je spomenuti da je šejh Muhamed bio učitelj u misticizmu Mula Mustafa Bašeskiji. Zato mu on u svom Nekrologiju posvećuje više prostora i donosi njegovu opširnu biografiju. Između ostalog, Bašeskija kaže da je šejh Muhamed preko četrdeset godina vršio dužnost šejha, imao je brojnu čeljad, a mnogo je trošio i častio goste.⁹⁶ Doživljavao je mnogo napadaja i neugodnosti od strane Kadićevaca, ali on za to nije mnogo mario. Stalno je čitao i ne bi knjige od sebe odmicao, bio je vješt u arapskom i perziskom jeziku, a bavio se i astronomijom.⁹⁷ Mnogo je putovao i bio je čak na Indiskoj skeli.

46. Natpis na nadgrobnom spomeniku Hafiz Hasana-efendije (Sari-Hafiza). God. 1192. — Nadgrobni spomenik na kome je isklesan ovaj natpis situiran je u groblju Natkovači u Sarajevu. Grob Hafiz Hasan-efendije donedavno je bio ograđen posebnom drvenom ogradom, koja je, međutim, već dotrajala i porušena. Uzglavni nišan rađen je vrlo precizno, a osobito je lijepo izrađen njegov turban, zvani mušebek-turban. Na tom nišanu isklesana je rozeta s grančicom, a natpis ispisan lijepim nesh pismom sa tri strane nišana.

⁹⁴ Bašeskija je pogrešno prepisao kronostih ovoga natpisa. Prema njegovom prepisu ne može se dobiti iz kronostiha hidžretska 1191 godina tj. godina smrti šejha Muhameda, a koju treba da dobijemo preračunavanjem brojčane vrijednosti slova u kronostihu.

⁹⁵ Sidžil br. 18, str. 167.

⁹⁶ U ostavim šejha Muhameda navedeno je, između ostalog, 60 kafenih ibrika i 63 findžana, što potvrđuje Bašeskijine riječi da je spomenuti mnogo častio goste.

⁹⁷ Među knjigama (18 komada) šejha Muhameda koje su iskazane u popisu ostavine njegove nalazimo i par djela koja govore o astronomiji.

Tekst prikazuju slike 24, 25 i 26.

Prevod:

O smrti!

»O žalosti! što Hafiz-efendija, anđeoskih osobina,

Otseli s ovoga svijeta u vječni dvorac.

Čitav život je proveo u pokori i molitvi,

I na ovom svijetu nije imao nikakvih prohtjeva.

El-Fatiha!

U asketizmu i pobožnosti nije mu bilo ravnog
u njegovo vrijeme,

Pa je li čudo ako mu Gospodar učini raj mjestom
boravka

Otišao je s ovoga svijeta, a nama ne preostaje
drugo,

Nego da molimo za njega: Neka je milost njegovoj
čistoj duši!

Mejlja! Prispje jedan i izreče kronogram njegove
smrti:

Naš Hasan-efendija preseli se u vječnost.

Godina 1192.«

Sve do danas je sačuvana u Sarajevu predaja prema kojoj se ovaj Hafiz Hasan-efendija zvao »Sari-Hafiz« (Žuti Hafiz), i prema kojoj se smatra svetim čovjekom (evlijom), pa o njegovim čudnovatim i neobičnim postupcima postoje i izvjesne priče.

Bašeskija bilježi pod istom 1192 godinom, smrt *Sari-Hafiza* i za njega između ostalog, kaže i to da su ga neki građani smatrali svetim. Bio je slabašna zdravlja, ali je imao neobično jaku memoriju, bio je načitan i obrazovan čovjek, a građani (Sarajlije) su ga mnogo cijenili i poštovali. Još za života zavještao je 400 groša za propovijedi u dvije džamije, za Koštrino turbe (na Hridu) i za Sinanovu tekiju. »Svoju obuću je čuvao da mu se ne upraši, a od svakog mirisa bi začepljao nos prstima« — završava Bašeskija.

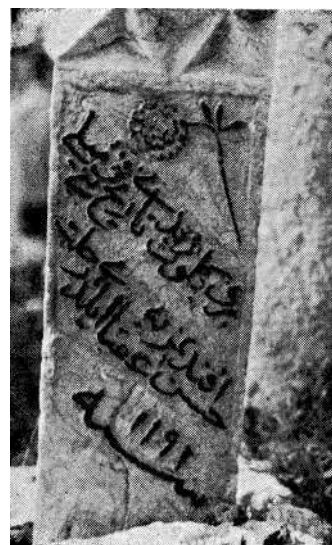
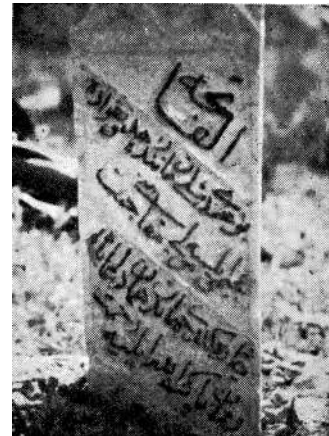
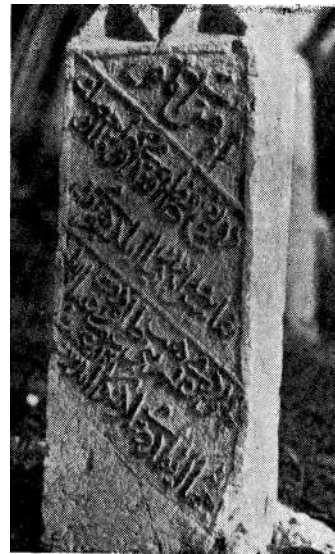
U sidžilu sarajevskog kadije nalazi se jedna bilješka od 9 šabana 1192 (2 IX 1778) iz koje se vidi da je *Sari Hafiz-efendija* sin Osman-čelebije, stanovnik Mula Arebi Atik mahale u Sarajevu i da je uvakufio za dobrotvorne svrhe svoju kuću (od 1 sobe, 1 kuhinje, dvorišta i bašće) u spomenutoj mahali i usto još 600 groša u gotovom novcu. Prema toj bilješci pripadao je derviškom redu Numanija.⁹⁸ U Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu i danas se čuva jedna rukopisna zbirka, a na čijim koricama je napisano da je to vakuf Hafiz-Hasan efendije (Sari Hafiza).⁹⁹

47. Natpis povodom smrti Muhamed Hašim-efendije Šerifiije (Šerifzade). God. 1193. — Prepis natpisa sačuvao nam se u Kadićevoj Kronici.¹⁰⁰

⁹⁸ Sidžil broj XIX, str. 163.

⁹⁹ Inv. broj 1879.

¹⁰⁰ Kronika, sv. X, str. 273.

Sl. 24, 25 i 26

Tekst:

محر اشرف و بهترين قضاة سيد پاك ليت و فطرت
يعنى كيم بوسنوى شريف زاده جاء فانيه ايندى رغبت
حاكم ايكن بو شهر رعنا ده دار بقايه ابلدى رحلت
عفو ايدوب جرمى جناب خدا مكن ايدو رومنه حنت
ناسه تاريخ و فائق ايلدم تنهيم اوله هاشم افندي رحمت

۱۱۹۳

Prevod:

»Ponos ešrafa i najbolji među kadijama, sejid čistoga porijekla i stvorenja,

Tj. Bošnjak Šerif-zade, koji nije žudio za prolaznim položajem.

Bio je kadija u ovom odabranom gradu i preseli u vječnu kuću,

Neka mu uzvišeni bog oprosti grijeha i neka ga naseli u rajskoj bašči!

Da bih upoznao svijet s danom njegove smrti, sačinih mu kronogram:

Neka je Božja milost Muhamed-efendiji.

Godina 1193.«

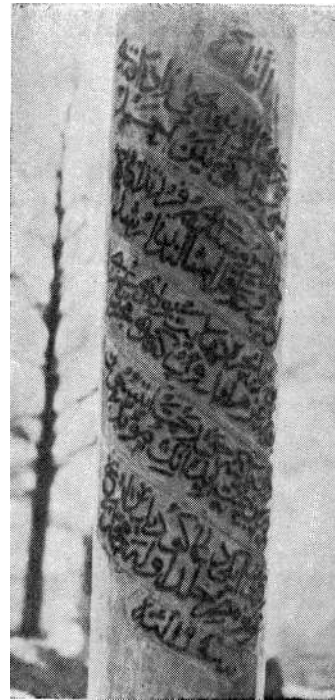
Muhamed-Hašim efendija Šerifi-zade je sin Ahmed-efendije, umrlog 1171 godine, a čiji je natpis ranije priopćen (vidi natpis pod broj 15).

Bašeskija, bilježeći smrt Muhamed Hašimovu, kaže da je bio prvak među kadijama, dobar čovjek, pristalica derviša, da je imao mnogo muške djece, te, konačno, da je kao kadija otišao u Elbasan i tamo umro.

U natpisu nema pjesnikova imena, ali Kadić tvrdi da je natpis spjevao Mejlija, a to se može i uspoređivanjem s ostalim Mejlijinim natpisima ustanoviti.

48. Natpis na nadgrobnom spomeniku Muhameda Jahja-zade (Jahja-efendića). God. 1194. — Nadgrobni spomenik na kome je isklesan ovaj natpis nalazi se u posebnom turbetu u velikom groblju na Alifakovcu u Sarajevu. Osnovica uzglavnog nišana je kružnica, a pismo lijep nesh. Faksimil i prevod natpisa objavio je i Kemura.¹⁰¹

¹⁰¹ Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XX (1910), str. 92.

Sl. 27

Tekst prikazuje sl. 27.

Prevod:

»Sarajevskom Munli Jahja-zade efendiji, imenjaku gospodina obaju svjetova, Ahmedu, Bog je podario jednog sina, koji je po odgoju i pameti otkakao od svojih vršnjaka.

U ovom gradu završi život i sam se odluči za vječnost.

Neka bog pomiluje njegovu čistu dušu i neka mu je u raju vječni boravak

Kada stigoše dvojica molitelja, ovako mu izrekoše kronogram:

Neka je Muhamed gospodar u vječnom Misiru. Godina 1194.«

Ni u ovom natpisu naš pjesnik nije spomenuo svoga pjesničkog imena, ali s obzirom na stilizaciju možemo pretpostavljati da ga je spjevao Mejlija. Na to nas upućuje i ta okolnost što je Mejlija iste godine spjevao i natpis za česmu na Alifakovcu, koju je podigao otac ovoga na ime svog umrlog sina, kako to i vidimo iz slijedećeg natpisa.

49. Natpis na česmi na Alifakovcu. God. 1194. — Kamena ploča s ovim natpisom i danas se nalazi uzidana na česmi na Alifakovcu u Sarajevu. Prilikom opravke ove česme vrlo je neukusno pričvršćena ploča s natpisom, tako da su cementnim malterom prekrivene neke riječi i slova natpisa, kako se to vidi i na fotografiji. Pismo je lijep nesh. Faksimile i prevode natpisa objavili su Kemura¹⁰² i Kreševljaković.¹⁰³

¹⁰² Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XXII (1910), str. 92.

¹⁰³ Vodovodi i gradnje na vodi u starom Sarajevu, str. 33, 34 i 119.

Sl. 28

U originalu, kako vidimo, godina natpisa nije označena brojkama. Ali preračunavanjem brojčane vrijednosti slova u kronogramu dobićemo godinu 1194 (1780).

I prije 1780 godine postojala je na istom mjestu česma, ali je porušena, pa ju je spomenute godine nanovo podigao sarajevski kadija Jahjaefendić. Ovaj dobrotvor došao je u Sarajevo iz Amida u Perziji. Njegov sin Muhamed, kako smo vidjeli iz prošlog natpisa (broj 48), umro je u Sarajevu, pa mu otac za dušu napravi ovu česmu.

Tekst prikazuje sl. 28.

Prevod:

*»Jahjaefendi-zade, prvak među kadijama,
Proveo je ovu vodu i žednog napojio.
Ta visoka ličnost podiže uime boga ovo dobro
djelo,*

*A sevab je poklonio za dušu svoga sina.
Neka ovo dobro djelo bude kod boga primljeno.
I neka se njim obrađuje duša Munlina.*

Mejlja jednim potezom pera napisa (česmi)

kronogram:

Munla-efendija je doveo vrelo života.»

O ovoj česmi vidi opširnije kod Kreševljakovića.¹⁰⁴

50. Natpis o obnavljanju česme pred Carevom džamijom. God. 1195. — Ovaj natpis je isklesan na dvije kamene ploče iste veličine (45 X 30 cm). Ranije su ove ploče bile uzidane u dvorišnom zidu Careve džamije u Sarajevu, a danas se one čuvaju u lapidariju Gazi Husrev-begove biblioteke. Prepis i prevod natpisa objavio je Kreševljaković.¹⁰⁵

¹⁰⁴ O. c. p., str. 33, 34 i 119.

¹⁰⁵ O. c. p., str. 34.

Sl. 29, 30

Tekst natpisa sadrže slike 29 i 30.

Prevod:

*»Hadži-Omer, dobrotvor i ponos darežljivaca,
Napravio je ovu česmu da bi ostavio lijep spomen.*

Mejlja! Odobravajući (ovo dobro djelo) izrekli su joj (česmi) kronogram, dodajući jedan:

Ovu je česmu obnovio Hadži-Omer.»

Godina kronograma ni ovdje nije izražena brojkama, ali preračunavanjem brojčane vrijednosti njegovih slova dobićemo godinu 1195. Ovaj se natpis odnosi na istu onu česmu o kojoj je ovdje ranije bilo govora (vidi natpis pod brojem 35), a radi se i o istom dobrotvoru Hadži-Omeru Žetici.

O ovoj česmi vidi opširnije kod Kreševljakovića.¹⁰⁶

*

¹⁰⁶ Vodovodi i gradnje na vodi u starom Sarajevu, str. 34.

Kada pred sobom imamo ovako lijep broj, zapravo zbirku kronograma našeg pjesnika Mejlje potrebno je da ih analiziramo i na taj način da ukažemo na njihovu važnost s jezične, istorijske i epigrafske strane.

Istina ovdje se ne mislimo upuštati u detaljna filološka razmatranja objavljenih kronograma, jer nam to prostor ne dopušta, a osim toga time bi izašli iz okvira tematike našeg časopisa. Ali sljedeće moramo naglasiti.

Iz Mejljinih pjesama i kronograma u stihu koje smo dosada prikupili, vidimo da je on pjevao na turskom jeziku. Nije nam poznata nijedna njegova pjesma na arapskom ili perziskom jeziku. Međutim, da je Mejlja poznao arapski i perziski jezik dokaz su nam opet njegovi poznati kronogrami i druge pjesme, jer se on obilno služi riječima iz tih jezika. Osim toga on u kronogramima često aludira na izvjesne citate iz Kurana i hadisa (islamske tradicije). Mejlja je u svojim pjesmama jasan. Većina njegovih kronograma skandiraju se u metru r e m e l.

Na početku je naglašeno da je epigrafika glavno težište Mejljina pjesničkog rada, jer najveći dio njegovih pjesama jesu vrlo vješto sastavljeni kronogrami. A sada da vidimo u čemu se sastoji ta njegova sposobnost kod sastavljanja kronograma.

Prije svega istaknuti nam je da je sastavljanje kronograma u pjesmi posebna vještina. Pjesnik obično treba u zadnjem stihu odnosno polustihu da izrazi datum po ebdžed-sistemu, tj. treba da zbir brojeve vrijednosti slova toga stiha dadne datum koji se želi spomenuti. Pri tome autor-pjesnik mora svakako voditi računa o rimovanju sa prethodnim stihovima, a osim toga paziti na sadržaj, jer je zapravo kronostih srž čitavog natpisa. Naš Mejlja je i u tome pravi majstor-umjetnik. Svi njegovi natpisi s te strane su dobri, a kao naročito uspjele ističemo natpise pod brojevima: 2, 4, 6, 14, 20, 23, 35, 39, 40, 41 i 44. Mejlja se u kronostihu nekih od ovih natpisa prosto igra riječima. Tako na pr. kada kaže: »Dženetiću neka je mjesto u dženetu (raju)« (V. natpis br. 6), ili »Dvorac Firdevs neka bude dosuđen Naili« (u originalu: »Neka Naila bude nail Firdevsu«, v. natpis br. 14).

Većina Mejljinih natpisa (njih 38) jesu posmrtni kronogrami. To je, međutim, vrlo uska

tema gdje pjesnik u malom broju stihova izražava žalost za pokojnikom, spomene, eventualno, njegovu zanimanje, zaželi mu pokoj i konačno dadne datum smrti pokojnika. Promatrajući ovu vrstu Mejljinih natpisa uočavamo njegovu veliku vještinu i sposobnost. On je toliko puta opjevao ovu tako usku, zapravo jednu te istu temu, ali je u tome skoro uvijek uspio. Mejlja za iste pojmove bira izraze i upotrebljava različite riječi. To može osobito dobro uočiti onaj ko čita njegove natpise u originalu, a što se kod prevoda nije moglo u potpunosti svagdje postignuti. Naime, Mejlja za jedan te isti pojam uzima riječi osim iz turskog još iz arapskog i perziskog jezika.

Mejlja voli poređenja koja vrlo vješto izvodi. Tako, na pr., on Šejha Ibrahima upoređuje s vjervjesnikom Ibrahimom i potom čitav kronogram od 5 stihova pjeva u tome duhu (v. natpis br. 2); arapska riječ Zulfikar osim vlastitog imena označava i jednu vrstu mača, a to Mejlja koristi i pjeva (u natpisu br. 19) kako učenik Zulfikar izvlači dušu (mač) iz tijela (korica). Ili uzmimo na pr. prva dva distihona u natpisu br. 22 gdje Mejlja pravi prispodobu kako je kadiski pisar Muhamed ef. stavio pečat na protokol svoga života, zatim kako je pozvan na vječno sudište, a i za života je bio pisar u mehkemi i t. d.

U XVIII vijeku je osim Mejlje bilo u Bosni i Hercegovini još pjesnika koji su se bavili i sastavljanjem kronograma. Tako je u ovom radu već bilo spomena o *Vehbiji*, *Nazariji* i *Eminu*, a od drugih ističemo još: *Raziju* (Velihodžica), *Džudiju* (Čohadžića), *Abida*, *Namika*, *Mantikiju* i *Muhibiju*. Međutim kao najbolji pjesnik i najplodniji epigrafičar u XVIII vijeku u čitavoj Bosni slovio je naš pjesnik Derviš Mehmed Mejlja.

Konačno nam je naglasiti to da nam Mejljini natpisi pružaju sigurne istoriske podatke o spomenicima na koje se odnose.

Kada je svojevremeno Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture Narodne Republike Bosne i Hercegovine pristupio radu oko prikupljanja orijentalne epigrafike imao je u vidu to da ovi spomenici, kojih u našoj Republici ima velik broj predstavljaju dragocjen materijal za istoriju naših naroda pod turskom okupacijom.

III MEJLIJINI KALIGRAFSKI RADOVI

Mejlja je bio ne samo pjesnik i epigrafičar, nego istodobno i kaligraf. Vidjeli smo kako Bašeskija za njega kaže da je odlično pisao talik pismo. Mejlja je ovom vrstom pisma prepisao Nakšijin Divan, ali nam se, nažalost, taj prepis nije sačuvao. Iz jednog Mejljinog kronograma vidimo da je on na traženje sarajevskog kadije Tuz-Pazarije prepisao godine 1174 (1760/61) i Varidat od Kaimije. Kako nam se ni ovaj prepis nije sačuvao, to ne znam kojom je vrstom pisma prepisao ovo djelo.

U vezi s Mejljinim kaligrafskim radovima želim ovdje naglasiti i to da je Mejlja svoje natpise, koji su stajali na pojedinim spomenicima, ispisivao svojom rukom. Istina, on nije morao direktno na kamenim pločama pisati tekstove natpisa, nego je za njih mogao dati uzorke na papiru, koje su onda klesari posebnom tehnikom prenosili na kamen i dalje obrađivali.¹⁰⁷ Pogledamo li Mejljine natpise, obrađene u drugom dijelu ovoga članka, i to među njima one od kojih su nam se sačuvali originali ili njihovi faksimili, vidjećemo da su svi ti natpisi pisani, uglavnom, dvjema vrstama arapskog pisma: nesh i talik. Među ovim su jedino dva natpisa pisana dželi pismom (natpisi 20 i 44). Promotrimo li sada detaljnije natpise pisane talikom, uočićemo da su svi potekli iz iste ruke (natpisi 3, 11, 17, 21, 22, 29 i 43). To isto vrijedi i za natpise pisane neshom (natpisi: 12, 13, 19, 25, 28 i 30). Istodobno uočavamo da su svi spomenuti natpisi djelo vještog kaligrafa, jer su oba pisma sasvim lijepa. Između ovih natpisa tri su pisana nešto slabijim neshom (Vidi natpise: 19, 39 i 40). Ova tri natpisa vjerovatno je pisao neki drugi kaligraf.

U prilog spomenutoj tvrdnji donosimo ovdje i fotografski snimak Mejljina, već spomenutog pisma, iz 1195 godine. Ako uporedimo Mejljine spomenute natpise s ovim pismom, vidjećemo među njima veliku sličnost i u načinu pisanja i u obradi pojedinih slova. Istina, mora se uzeti u obzir i to da može kod istog kaligrafa postojati razlika u pisanju sitnog i krupnog pisma. Osim

toga prenošenjem natpisa na kamen i klesanjem pismo malo gubi od svoje originalnosti. I, konačno, pretpostavljamo da Mejlja kao dobar kaligraf nije mogao dozvoliti da njegove natpise pišu drugi kaligrafi.

S obzirom na sve to možemo skoro sa sigurnošću tvrditi da su Mejljini natpisi na navedenim spomenicima djelo njegove ruke, tj. da su njegov kaligrafski rad.

Potrebno je da se osvrnemo još na jednu činjenicu u vezi sa Mejljinim kaligrafskim radovima. Naime, sve dosada smatralo se da su svi oni kaligrafski ornamenti na dvorišnim zidovima Silahdar Mustafa-pašine (Sinanove) tekije u Sarajevu djelo Mejljine ruke. To su, konačno, zabilježili i svi autori koji su pisali o Mejlji. Međutim, Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture Narodne Republike Bosne i Hercegovine nedavno je pristupio pripremnim radovima za konzervaciju kaligrafskih ornamenata u Sinanovoj tekiji. Da bi se ti radovi mogli kopirati i fotografisati, bilo je potrebno prethodno pomaknuti naknadno postavljene stupove koji su stajali uza sam zid i tako prekrivali izvjesne dijelove ovih ornamenata. Prilikom pomicanja tih stupova pronašao sam ispod jednog od njih potpis sa datumom, iz kojega se jasno vidi da je majstor ovih kaligrafskih radova drugi kaligraf, a ne naš Mejlja, kako se to do sada smatralo. To bar možemo sa sigurnošću tvrditi za prva dva reda ovih zapisa, a koji se redovi nižu na sva tri dvorišna zida tekije, jer je potpis sa datumom stavljen na kraju drugog reda. Da li su ostali zapisi, koji su izrađeni u obliku levhi, a koji su ispisani ispod ova dva reda, djelo istog kaligrafa ili je te druge zapise radilo više kaligrafa, među kojima i naš Mejlja, zasada ne možemo ništa sa sigurnošću tvrditi. Na ove zidne dekoracije osvrnućemo se drugom prilikom, a u vezi sa njihovom konzervacijom.

H. Kreševljaković je zabilježio da su i zidne plohe selamluka u konaku Smail-bega Dženetića bile ukrašene, pored ostalih ornamenata, i kaligrafskim radovima našeg Mejlje. Nadalje, narodna predaja kaže da je i one kaligrafske zapise više prozora velikog čardaka u Saburinoj kući dao Mejlja.

¹⁰⁷ Postoje dva načina prenošenja pisma na kamen i to da kaligraf direktno na kamen ispiše i označi pismo i drugi način da kaligraf dadne uzorak pisma na papiru u naravnoj veličini, a klesar ga potom prenosi na kamen.

Na kraju spominjemo da je u Mejljino doba u Sarajevu živjelo i radilo više kaligrafa, koji su bili specijalisti za pojedine vrste arapskog pisma. Između njih spominjemo sljedeće: neki *Ibrahim*, kaligraf sitnog pisma; *Hadži-Ibrahim Zafranija*, kaligraf divanije pisma; *Babić Ibrahim*; *Hadži-Hasan Misrija*; *Mula Mehmed*; *Mula Ahmed Če-*

lebija. Međutim, kao najbolji majstor u svim vrstama arapskog pisma i poznat kao takav u čitavoj Bosni jeste *Emir Defterdar* iz Sarajeva, koji je 1187 (1773/74) umro u Travniku.¹⁰⁸

¹⁰⁸ I Bašeskija bilježi smrt ovog kaligrafa.

TUMAČ TURCIZAMA

abadžija (ar.-tur.), krojač koji izrađuje odjeću od domaćeg sukna (abe).

Adn (ar.), jedno od brojnih imena raja.

aga (tur.), ovdje zapovjednik u janičarskoj vojsci, viši oficir.

ajan (ar.), velikaš, prvak, dostojanstvenik.

akča (tur.), najstariji sitni turski srebreni novac. Početkom 18 vijeka 3 zdrave akče vrijedile su 1 paru, a 40 para 1 groš.

Asaf, Solomonov legendarni ministar.

beg (tur. bay), velikaš, prvak, plemić, vlastelin.

čehaja (per. kethuda), zamjenik ili pomoćnik viših službenika (ovdje valije), cehmajstor, sekretar.

čulah (per. kullah), derviška kapa.

čelebija (tur. čelebi), gospodin, titula koja se nekada kod Turaka davala učenim ljudima.

češma (per. češme), izvor.

derviš (per.), pripadnik kojeg muslimanskog mističnog reda.

divan (per.), carsko ili vezirsko vijeće, kancelarija, sud.

dženet (ar. džennet), raj.

ebdžed (ar.), poredak slova u starosemitskom alfabetu.

efendija (tur. efendi), gospodin, titula za školovane ljude.

emir (ar.), zapovjednik.

ešraf (ar.), plemstvo.

Fatiha (ar. »uvod«, »početak«), prva sura u Kur-anu. Između ostalog uči se i umrlima za pokoj duše. Kada na nadgrobnom spomeniku stoji napisano: *Fatiha* ili *el-Fatiha* znači »Prouči za umrlog Fatihu«.

ferman (per.), sultanova naredba, zapovijed.

fikh (ar.) šerijatsko pravo.

fildžan ili *fındžan* (tur.), šoljica za kafu.

Firdevs (per.) Paradis, jedno od više imena raja.

groš (ar. kuruš), vrsta turskog novca — 1 groš 40 para.

Gulšen-saraj (per.-tur.), dvorac u ružičnjaku.

hadis (ar.), islamska tradicija, tj. Muhamedove izreke, njegova djela i djela drugih koje je on šutnjom odobrio.

hadžija (ar. hadždžun), muslimanski hodočasnik u Me-ku i Medinu.

hafaf ili *kavvaf* (ar.), trgovac obucom, postolar.

hafiz (ar.), titula za osobu koja zna cio Kur-an na izust.

hanikah (ar.), ovdje viša škola.

havaledžija (ar.-tur.), upunomoćenik za naplatu beriva, režiser.

Hidžret (ar.), seoba Muhamedova iz Meke u Medinu odkada se računa početak ere islamskog kalendara.

huld (ar.), vječnost, jedno od brojnih imena raja.

janičar (tur.), vojska koju je osnovao sultan Orhan, a ukinuo sultan Mahmut III godine 1826.

kadija (ar. kadi), sudac koji sudi po šerijatskom pravu.

kaderija (ar. kaderi), član istoimenog derviškog reda kojeg je osnovao Abdul-Kadir-Gejlani.

katib (ar.), pisar, sekretar.

kajmekam (ar.), zamjenik.

kauk (tur. kavuk), vrsta kape od čohe.

kazandžija (tur.), obrtnik koji se bavi izradom posu-đa od bakra.

konak (tur.), muški odjel u kući feudalaca.

kula (ar. kala), zamak, tvrđava.

kutbijet (ar.), pol, ovdje bogougodnik.

mahala (ar. mehalle), gradska četvrt koja se sastoji od nekoliko manjih ulica.

medresa (ar.), srednja ili viša škola.

mehkema (ar.), šerijatski sud.

<i>mekteb</i> (ar.), muslimanska početna vjerska škola.	<i>sidžil</i> (ar.), protokol šerijatskog suda u koji se upisuju isprave.
<i>mesdžid</i> (ar.), muslimanska bogomolja.	<i>silahdar</i> (ar.-per.), čuvar oružja, posebna služba na dvoru sultana, namjesnika jedne pokrajine ili inače velikaša.
<i>muderis</i> (ar.), profesor u medresi.	<i>site-kadija</i> (ar.), jedan od šest kadija u Bosni.
<i>muftija</i> (ar. mufti), učen čovjek koji je ovlašten da izdaje šerijatske decizije (fetve) o vjerskim i pravnim pitanjima.	<i>sultan</i> (ar.), vladar.
<i>mula</i> ili <i>munla</i> , vrhovni kadija jedne pokrajine ili okružja i uopće učen čovjek.	<i>šeher</i> (ar.), grad.
<i>muselim</i> ili <i>muteselim</i> (ar.), povjerenik grada, upravitelj kotara.	<i>šejh</i> (ar.), nadstojnik samostana (tekije), ugledan član derviškog reda.
<i>nesh</i> (ar.), vrsta arapskog pisma.	<i>šejhul-islam</i> (ar.), vrhovni muftija u Turskoj.
<i>nestalik</i> (ar.), vrsta arapskog pisma.	<i>talik</i> (ar.), vrsta arapskog pisma.
<i>nišan</i> (per.), ovdje nadgrobni spomenik.	<i>tarik</i> (od ar. tarik »put«), jedan od brojnih pravaca derviškog učenja.
<i>odžak</i> (tur.), plemićki dvor.	<i>tefsir</i> (ar.), nauka komentaranja Kur-ana.
<i>paša</i> (tur.), vojnički ili upravni zapovjednik.	<i>tekija</i> (tur. tekje), derviška bogomolja, mjesto gdje derviši stanuju i obavljaju svoje obrede (samostan).
<i>raja</i> (ar. reiije), nemuslimani podanici islamske države.	<i>timar</i> (tur.), zemlja, leno koje je sultan davao na korišćenje istaknutim ratnicima i službenicima na mjesto godišnje plate a prihodi su mu iznosili najviše 19.999 akči.
<i>Ridvan</i> (ar.), ovdje jedno od brojnih imena raja.	<i>turbe</i> (ar.), mauzolej.
<i>sadrazam</i> (ar.), veliki vezir.	<i>turnadži-baša</i> , isto što i ser-turnadžija.
<i>sak</i> (ar.), uzorci pisama i rješenja kadije.	<i>ulema</i> (ar.), učenici ljudi.
<i>salla</i> (ar.), poziv na molitvu za umrlog koja se oglašuje s munare.	<i>vakuf</i> (ar.), zaklada ili dobro koje se zavješćuje u dobrotvorne svrhe.
<i>saraj</i> (per.), palaća, dvor, rezidencija namjesnika.	<i>vakufnama</i> (ar.-perz.), listina kojom se osniva vakuf.
<i>sedžada</i> (ar.), posebna prostirka na kojoj se obavlja molitva.	<i>vaiz</i> (ar.), propovjednik.
<i>sejjid</i> (ar.), gospodin, prvak.	<i>valija</i> (ar.), sultanov zamjenik u jednoj pokrajini, guverner.
<i>selsebil</i> (ar.), ime izvora u raju.	<i>vezir</i> (ar.), ministar, namjesnik u pokrajini.
<i>serdengečdija</i> (per.-tur.), dobrovoljac koji u prvim redovima udara na neprijatelja.	
<i>serturnadžija</i> (tur.), vrsta janičarske vojske.	

HIDŽRETSKE GODINE NATPISA PRERAČUNATE U GODINE PO NOVOJ ERI

1149 — 12 V 1736 — 30 IV 1737	1178 — 1 VII 1764 — 19 VI 1765
1154 — 19 III 1741 — 7 III 1742	1180 — 9 VI 1766 — 29 V 1767
1159 — 24 I 1746 — 12 I 1747	1182 — 18 V 1768 — 6 V 1769
1160 — 13 I 1747 — 1 I 1848	1183 — 7 V 1769 — 26 IV 1770
1161 — 2 I — 21 XII 1748	1184 — 27 IV 1770 — 15 IV 1771
1164 — 30 XI 1750 — 19 XI 1751	1186 — 4 IV 1772 — 24 III 1773
1166 — 8 XI 1752 — 28 X 1753	1188 — 14 III 1774 — 3 III 1775
1167 — 29 X 1753 — 17 X 1754	1189 — 4 III 1775 — 20 II 1776
1170 — 26 IX 1756 — 14 IX 1757	1190 — 21 II 1776 — 8 II 1777
1171 — 15 IX 1757 — 3 IX 1758	1191 — 9 II 1777 — 29 I 1778
1173 — 25 VIII 1759 — 12 VIII 1760	1192 — 30 I 1778 — 18 I 1779
1174 — 13 VIII 1760 — 1 VIII 1761	1193 — 19 I 1779 — 7 I 1780
1176 — 23 VII 1762 — 11 VII 1763	1194 — 8 I 1780 — 27 XII 1780
1177 — 12 VII 1763 — 30 VII 1764	1195 — 28 XII 1780 — 16 XII 1781.

RÉSUMÉ

EPIGRAPHIE ET CALIGRAPHIE DU POÈTE MEHMED EL-KURANIJA, DIT »MEJLIJA«

Le poète Mehmed El- Kuranija, connu sous le pseudonyme de »Mejlja« fut à son époque (XVIIIe siècle), de l'avis de son contemporain le chroniqueur sarajevois Mula Mustafa Baseskija, considéré comme le meilleur poète, sans égal même dans toute la Bosnie. Il naquit à Sarajevo dans les premières décades du XVIIIe siècle, et mourut à Travnik en 1781.

L'ouvrage consacré à Mejlja est divisé en trois parties. La première présente la biographie du poète ainsi qu'un aperçu critique de ce qui a été jusqu'à présent écrit sur ce dernier. Il est signalé dans l'introduction que rien n'a été écrit sur Mejlja en tant qu'épigraphiste, et à ce titre il est donc resté jusqu'à nos jours presque inconnu des historiographes. Et pourtant l'épigraphie constitue en la fait la partie la plus importante de l'oeuvre poétique de Mejlja, et fait l'objet de la seconde partie de cette étude. On trouve là 50 inscriptions en vers, écrites en langue turque

par Mejlja, et relevées sur divers monuments. Ces inscriptions sont classées par ordre chronologique. Le premier chronogramme date de l'année 1149 de l'hégire (1736—1737), d'où l'on peut déduire que Mejlja s'adonna très tôt à la poésie. Du point de vue épigraphique tous les chronogrammes de Mejlja sont étonnamment heureux. Il était particulièrement habile dans l'art de composer les dates selon le système »obdjed« (qui consiste à exprimer les dates au moyen de la valeur numérique des lettres). Mejlja s'exprime en termes choisis, utilisant nombre de mots arabes et persans. Il aime beaucoup les comparaisons. Il appartenait à l'ordre des derviches de kaderi et ce fait est sensible dans ses compositions poétiques.

Mejlja fut également un bon calligraphe, et cela constitue la matière de la troisième partie de cette étude.